

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Prevence sociálně patologických jevů v malotřídní škole

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Petr Sýkora**

**Vypracovala:
Kateřina Melánová**

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Prevence sociálně patologických jevů v malotřídní škole“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 15. 4. 2009

.....
Kateřina Melánová

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Kateřina Melánová

OBSAH

ÚVOD	5
1. PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ	6
1. 1 Sociálně patologické jevy a sociálně patologické prostředí.....	6
1. 2 Charakteristika prevence a vývoj preventivních aktivit v ČR	9
1. 3 Typologie prevence.....	10
1. 4 Metody prevence sociálně patologických jevů	14
2. PREVENCE VE ŠKOLE.....	18
2. 1 Minimální preventivní program.....	18
2. 2 Systém organizace a řízení primární prevence sociálně patologických jevů u žáků	21
3. PREVENCE V MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE.....	24
3. 1 Charakteristika malotřídní školy.....	24
3. 2 Prevence sociálně patologických jevů v malotřídní škole	26
4. ANALÝZA SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	28
4. 1 Metodologická východiska	28
4. 2 Analýza výsledků.....	31
4. 3 Verifikace hypotéz	52
4. 4 Shrnutí a doporučení	57
5. NÁVRH PREVENTIVNÍCH AKTIVIT V MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE.....	59
5. 1 Závislosti ne!.....	59
5. 2 Jak se mám rád?	63
5. 3 Šikana a proč se člověk stává obětí?	64
Závěr	67
Resumé.....	68
Anotace	69
Klíčová slova	69
Seznam použité literatury.....	71
Seznam příloh	73

ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si vybrala „Prevence sociálně patologických jevů v malotřídní škole“. Již druhým rokem pracuji jako koordinátorka preventivních programů v občanském sdružení STŘED v Třebíči. Témata primární prevence a sociálně patologických jevů jsou mi velmi blízká. Do mé hlavní pracovní náplně patří poskytovat primární prevenci, tj. preventivní besedy a preventivní programy na vesnických malotřídních školách s žáky od první do páté třídy a dále v mateřských, základních a středních školách v okolí Třebíčska a Moravskobudějovicka.

V bakalářské práci, bych se především chtěla zaměřit na sociálně patologické jevy, které se vyskytují v pátém ročníku malotřídní školy. Za tímto účelem provedu výzkumné šetření v páté třídě malotřídních škol a zjištěné výsledky srovnám s pátou třídou ZŠ ve městě. Cílem práce je, na výzkumném šetření zjištěné sociálně patologické jevy, navrhnout metody, preventivní programy či aktivity, se kterými by pedagogové či metodici prevence mohli ve třídě s žáky pracovat a předcházet tak dalšímu rozvoji těchto nežádoucích jevů ve škole.

Dále bych prací chtěla reagovat na aktuální situaci v malotřídních školách. Malotřídní školy prošly až do dnešní doby dlouhodobým vývojem a velkými úpravami, přestože zaujímají velice důležité místo v systému dnešního školství, jsou neustále opomíjeny a můžeme sledovat snahy o jejich postupné rušení. Mezi jejich aktuální problémy patří nedostatek financí a neustále klesající počet dětí na venkově.

1. PREVENCE SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ

1. 1 Sociálně patologické jevy a sociálně patologické prostředí

Sociální patologie představuje shrnující pojem pro nezdravé, nemorální, obecně nežádoucí společenské jevy, tzn. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování. Pojem sociální patologie zavedl do sociologie H. Spencer, když hledal paralely mezi patologií sociální a biologickou. Jako dalšího zakladatele této vědy můžeme považovat Émila Durkheima. Tento muž považoval sociální patologii za vědu o chorobných, nepříznivých skutečnostech, činech a způsobech chování, jež se odchyľují od stanovených norem.¹

Sociálně patologické jevy

Sociálně patologickým jevem lze chápat chování, kdy jedinec nedodržíje nebo porušuje sociální normy a zákony a nejedná podle základních etických norem, což vede k individuálním nebo skupinovým poruchám. Na přelomu 20. století byly mezi sociálně patologické fenomény řazeny především: kriminalita, sebevražednost alkoholismus, homosexualita a jiné sexuální odchylky, prostituce, rozvodovost apod. Dnes se sociální patologie zabývá hlavně studiem příčin vzniku a existencí deviantního chování“.²

Studiem patologických jevů se zabývá mnoho různých oborů, např. v rámci sociologie jsou patologické jevy zkoumány sociologií deviantního chování.

---

¹ JILČÍK, T. a kol. *Sociální patologie, Úvod do studia..* Brno: IMS, 2005. 5 s.

² JILČÍK, T. a kol. *Sociální patologie, Úvod do studia..* Brno: IMS, 2005. 5 s.

Do patologických jevů řadíme především kriminalitu, drogové závislosti, alkoholismus, sexuální patologie, prostituci, pohlavní nemoci /AIDS/, sebevražednost, pracovní úrazy a nemoci z povolání, dopravní nehodovost, sociální diskriminace a šikanu.³

Sociálně patologické prostředí

Prostředí je pojmem všeobecně známým, které se objevuje ve vědách společenských, přírodních a často také i v různém pojetí. Na jedince či skupinu působí někdy více, jindy méně, ale přesto má na člověka určitý vliv, který může být pozitivní negativní či nulový. V následující části vymezují tyto typy prostředí, které mohou mít na vznik sociálně patologických jevů vliv:

A. Rodina

Rodinná výchova je základem formování osobnosti mladého člověka již od jeho nejútlejšího dětství. I v dnešní době rodina stále prokazuje silnou životaschopnost, efektivnost působení vnitřních mechanismů a regulativů. Provádí skrytou distribuci výhod ekonomické a morální podpory svých členů a tím je diferencovaným způsobem připravuje i pro mimorodinné a zejména profesionální role. Aplikuje spíše demokratické principy než autoritativní model, který se považuje za typický pro historii tzv. západní civilizace. Každé dítě, má-li se z něj stát osobnost odolná, potřebuje poznat existenci slušných, lidských, rodinných vztahů. Zdravá a správně fungující rodina je nejspolehlivější prevencí veškerého sociálně patologického jednání.⁴

B. Škola

Škola je neoddělitelnou součástí výchovy mladého člověka. Vytváří jeho základní materiální a citové hodnoty, které člověka mají provázet po celý život a přímo působí na

---

³ JILČÍK, T. a kol. *Sociální patologie, Úvod do studia..* Brno: IMS, 2005. 9 - 12 s.

⁴ JILČÍK, T. a kol. *Sociální patologie, Úvod do studia..* Brno: IMS, 2005. 9 - 10 s.

formování osobnosti. Vztah dítěte ke škole je do značné míry ovlivňován osobností učitele a celkovou organizací školní výuky.⁵

Ve škole se také formují vztahy s vrstevníky, vytváří se kamarádké či přátelské vazby, ale také zde velice často dochází k prvnímu kontaktu se šikanou a k násilnému chování mezi žáky.

C. Parta

Přirozenou vlastností člověka je potřeba sdružovat se v kolektivu lidí, což je umocněno u mládeže, která se sdružuje v partách či jiných společenstvích. Za určitých podmínek je takové sdružování společensky nežádoucí, zejména v případech, kdy parta vystupuje protispoločensky, agresivně, prosazuje rasovou nesnášenlivost apod. V partě je obvykle potlačen vlastní názor, který je nahrazen autoritativním názorem vůdce party. Tento vliv je patrný zejména u extremistických seskupení, ve kterých mladí lidé prosazují názor vůdce, aniž by se zabývali jeho obsahem a konají pod jeho vlivem.⁶

D. Další sociální prostředí

Sem především řadíme pracoviště, mimoškolní sdružení, zájmové spolky, věznice, nápravná zařízení pro mladistvé, ústavy sociální péče, nemocnice pro dlouhodobě nemocné a jiné.⁷

Důsledky sociálně patologických jevů můžeme spatřovat jak u samotného jedince, tak v jeho prostředí. Co se týče jedince, důsledky mají vliv na tělesné a duševní zdraví. U jedince může nastat sociální odmítnutí, neschopnost využití a rozvinutí svých potenciálů anebo ochuzení čili snížení kvality života. Důsledky sociálně patologických jevů

---

⁵ JILČÍK, T. a kol. *Sociální patologie, Úvod do studia..* Brno: IMS, 2005. 11 s.

⁶ JILČÍK, T. a kol. *Sociální patologie, Úvod do studia..* Brno: IMS, 2005. 11 - 12 s.

⁷ JILČÍK, T. a kol. *Sociální patologie, Úvod do studia..* Brno: IMS, 2005. 12 s.

na prostředí se projeví zejména v rodině či v pracovním prostředí jako např. výkonnost týmu, tvořivost, poškození vztahů, materiální škody atd.⁸

1. 2 Charakteristika prevence a vývoj preventivních aktivit v ČR

Prevence pochází z latinského slova „*praevenire*“ - předcházet, znamená soustavu opatření, které mají předcházet nějakému nežádoucímu jevu, například nemocem, drogovým závislostem, zločinům, neúspěchu ve škole, násilí apod. Takováto opatření se nazývají preventivní.

Podle všeobecného pojetí znamená prevence předcházení či zamezení vzniku nemoci či nežádoucího jevu. Prevence tvoří jeden ze tří pilířů řešení drogové problematiky, resp. protidrogové politiky státu. Jsou to tedy: prevence, léčení a péče represe. Teoreticky je prevence považovaná za nejúčinnější a nejlevnější řešení, ale v praxi bývá kladen důraz na represii, menší na léčbu a péči a nejmenší na prevenci.⁹

Cílem prevence je předcházet sociálně patologickým jevům. Úkolem prevence není vymýtit sociálně patologické jevy, ale dostat je pod kontrolu, regulovat je a pokusit se zamezit jejich vzniku a rozšíření.¹⁰

Před rokem 1989 primární prevence drogových závislostí na školách téměř neexistovala. Tato problematika spadala hlavně pod speciální zařízení ministerstva zdravotnictví - Ústav zdravotní výchovy, který byl garantem vzdělávání a výchovy v oblastech týkajících se ochrany zdraví a prevence. Problematika závislostí dlouho obsahovala pouze alkohol a tabák. Vycházelo se z dokumentů vlády většinou pod názvem kapitoly Boj proti negativním jevům mládeže. Lektori veškerých preventivních aktivit

⁸ POKORNÝ, V. a kol. *Prevence sociálně patologických jevů..* Brno: 2001. 9 s.

⁹ Kolektiv autorů, *Vybrané termíny primární prevence.* MŠMT: 2007. 13 s.

¹⁰ BŘEZINOVÁ, L., *Příručka pro metodiky prevence.* Brno: 2007. 5 s.

museli být sdruženi v Socialistické akademii a byli to většinou starší lékaři jejichž působení spočívalo převážně v besedách, které měly charakter zastrašování, zákazů, mentorování apod. Často se jednalo o monotónní čtení přednášky, osvěceniější lékaři nabídli alespoň možnost zodpovězení dotazů, diskuse byla téměř nemožná. Všechny aktivity ve školách byly jednorázové, většinou až ve vyšších ročnících základních škol. Stále se zvyšující problémy s drogami tuto tematiku odtabuizovaly již několik let před rokem 1989. Radek John mohl vydat Memento, Zdeněk Zaoral natočil Pavučinu a vyšel překlad knihy „My děti ze stanice ZOO“. To byly první příležitosti pro seznamování veřejnosti s problematikou drog i začátky preventivních aktivit v tehdejší Československu. Po roce 1989 začaly vznikat první samostatné preventivní akce zaměřené na prevenci drogových závislostí, jejich realizátoři pocházeli z tehdejšího jediného zařízení specializovaného na léčbu - DROP - IN. V těchto počátcích se stále ještě jednalo o jednorázové besedy na školách, ovšem v naprosto otevřeném stylu a v interakci.¹¹

1. 3 Typologie prevence

Prevence bývá nejčastěji rozdělována do tří typů - na primární, sekundární a terciární. Uvedené typy se pochopitelně vzájemně prolínají a doplňují. V rámci školní prevence se jedná především o primární prevenci.¹²

Primární prevence

Obecně je primární prevence zaměřena na zdravé a pozitivní fungování celé společnosti, svůj pohled obrací zejména k těm, kteří nejsou zasaženi negativními jevy, případně jsou těmito jevy ohroženi.¹³

---

¹¹ KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup 2.* Úřad vlády ČR: 2003. 300 s. ISBN 80 - 86734 - 05 - 6.

¹² BŘEZINOVÁ, L. *Příručka pro metodiky prevence.* Brno: 2007. 5 s.

¹³ BŘEZINOVÁ, L. *Příručka pro metodiky prevence.* Brno: 2007. 5 s.

V nejširším pojetí lze primární prevencí nazvat všechny aktivity a činy, které mají za cíl změnit názory, postoje a chování lidí tak, aby u nich nedošlo ke vzniku nežádoucího jevu jako např. vzniku závislostí na návykových látkách, kriminálního chování, rasismu, atd. Cílem primární prevence je, aby co nejméně lidí mělo problémy s drogami. Je určena lidem, které drogy zatím neberou, ale mohli by v budoucnu začít, což je vlastně možná téměř celá populace dětí.¹⁴

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy má stěžejní podíl v primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v České republice. V oblasti protidrogové primární prevence bylo ministerstvo usnesením vlády č. 549/2003, o posílení národní protidrogové politiky, pověřeno koordinací primární protidrogové prevence na meziresortní úrovni.¹⁵

Primární prevencí tedy rozumíme veškeré konkrétní aktivity realizované s cílem předejít problémům a následkům sociálně patologických jevů, případně minimalizovat jejich negativní dopad, včetně dalšího šíření.¹⁶

Dále můžeme primární prevenci rozdělit na:

A. Nespecifickou primární prevencí se rozumí volnočasové aktivity, které tvoří nedílnou součást obecné primární prevence a jejímž obsahem jsou všechny metody a přístupy umožňující rozvoj harmonické osobnosti, včetně rozvíjení nadání, zájmů a pohybových a sportovních aktivit. Programy nespecifické prevence např. různé volnočasové aktivity by existovaly a byly žádoucí i v případě, že by neexistovaly sociálně patologické jevy.¹⁷

B. Specifická primární prevence tj. systém aktivit a služeb, které se zaměřují na práci s populací, u nichž lze v případě jejich absence předpokládat další negativní vývoj, který se snaží předcházet nebo omezovat nárůst jeho výskytu. Specifické primárně-preventivní

---

¹⁴ Kolektiv autorů, *Vybrané termíny primární prevence*. MŠMT: 2007. 15 s.

¹⁵ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a> [26. 8. 2008]

¹⁶ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/prevence-ptj-dne-7.-10.-2008>, [15. 7. 2003]

¹⁷ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a> [26. 8. 2008]

programy se zaměřují na určité cílové skupiny. Snaží se hledat způsoby, jak předcházet vzniku a rozvoji sociálně patologických jevů.¹⁸

Cílové skupiny specifické primární prevence:

Skupina, které se primární prevence týká, je poměrně široká, proto nyní vyspecifikuji konkrétní skupiny podle věku a způsobu angažovanosti v primární prevenci, např.:

A. Děti a mládež

Cílem působení v oblasti prevence sociálně patologických jevů je vést dítě k zodpovědnosti za vlastní chování a způsob života v míře přiměřené jeho věku. Posílit duševní odolnost vůči stresu, negativním zážitkům a vlivům. Dítě schopné dělat samostatná a pokud možno správná rozhodnutí s přiměřenými sociálně psychologickými dovednostmi a schopnostmi nalézt pomoc, pro řešení problémů, s vyhraněným negativním vztahem k návykovým látkám.¹⁹

B. Pedagogičtí pracovníci

Zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti sociálně patologickým jevům vyžaduje systémovou a koordinovanou přípravu realizátorů preventivních aktivit ve školách a školských zařízeních. Předpokladem naplňování cílů v oblasti prevence je pedagog vzdělaný, odborně erudovaný, komunikativně, psychologicky a speciálně pedagogicky vybavený.²⁰

---

¹⁸ BŘEZINOVÁ, L. *Příručka pro metodiky prevence*. Brno: 2007. 6 s.

¹⁹ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a>, [26. 8. 2008]

²⁰ <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a>, [26. 8. 2008]

C. Specifické cílové skupiny

Prevence založená ve společnosti předpokládá řadu spolupracujících a podpůrných složek. Vedle rodiny, škol a školských zařízení je třeba sladěných a propojených opatření v oblasti sociálně právní ochrany dětí, zdravotnických zařízení, místní samosprávy, nestátních neziskových organizací, poradenských institucí ve školství, duchovních sdružení, policie, kulturních středisek, zájmových organizací, podnikatelských subjektů apod.²¹

Sekundární prevence

Sekundární prevence je již přímo zaměřena na rizikové skupiny a jednotlivce, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou nositeli negativního chování v důsledku poruch sociálních procesů a sociálních institutů jako např. rodina, škola, referenční skupina atd. Jsou to zejména členové rodin s nízkou sociokulturní úrovní, děti a mladiství trávící svůj čas bez dozoru a smysluplné náplně na ulici, členové skupin vyznačujících se negativistickým a agresivním přístupem k okolí, experimentátoři s drogami a celá řada dalších.²²

Terciární prevence

Terciární prevence, tzv. prevence následná, se orientuje na předcházení recidivě a prohlubování sociální dezintegrace lidí, kteří vykazují poruchy sociálních procesů a sociálních institutů, projevující se negativním chováním. Zvláštní důraz je kladen na předcházení recidivě trestné činnosti, přičemž pozornost je věnovaná zejména pachatelům kriminálních činů a jejich znovuzачlenění do společnosti.²³

---

²¹<http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickyh-jevu-u-deti-a>, [26. 8. 2008]

²² BEDNÁŘOVÁ, Z. *Sociální prevence a služby sociální intervence*. In Sociální politika, 1998, č. 5, 4 s.

²³ BEDNÁŘOVÁ, Z. *Sociální prevence a služby sociální intervence*. In Sociální politika, 1998, č. 5, 4 s. .

1. 4 Metody prevence sociálně patologických jevů

Metody prevence sociálně patologických jevů mohou být organizované školou či školským zařízením nebo nejrůznějšími organizovanými formami mimoškolní činnosti. Existuje spousta občanských sdružení, tělovýchovných a sportovních spolků pracujících s dětmi a mládeží. Také se v dnešní době rozrůstají církevní spolky, kde se děti a mládež zapojují do společensky prospěšných aktivit. Činnost může být různorodá, důležité však je, aby preventivní působení na děti a mládež byly dobře podchycené a dobře koordinované.

Z široké nabídky metod jsem vybrala tyto, se kterými nejčastěji pracuji:

Volnočasové aktivity

Výchova dětí školou povinných v době mimo vyučování má v našich dobách dlouholetou tradici. Pozornost této problematice věnoval již J. A. Komenský, který zdůrazňoval význam her, zvláště pohybových, a zároveň upozorňoval na možnost přetěžování dětí domácími úkoly. Dobře chápal i nebezpečí, které vyplývá z činností výchovně nevhodných, jako jsou např. karetní a jiné hazardní hry. Mnozí osvícení učitelé se věnovali výchově dětí mimo vyučování dobrovolně ve svém volném čase i v době, kdy neexistovala žádná příslušná výchovná zařízení. Tito učitelé vedli žáky v lásce k přírodě, učili je poznávat historii země a nejbližšího okolí. Rozvíjeli jejich hudebnost, hráli s nimi divadlo a předávali jim různé užitečné pracovní dovednosti. Problematika pedagogického ovlivňování volného času školních dětí začala nabývat na významu v souvislosti se všeobecným zavedením povinné školní docházky a s rozvojem průmyslové výroby. Děti na venkově se v době po vyučování podílely na plnění povinností v hospodářství a byly neustále pod dohledem dospělých. Rodiny byly vícegenerační a o malé děti pečovali prarodiče nebo starší sourozenci. Volného času bylo málo a na různých zábavách se děti podílely společně s dospělými. S rozvojem průmyslové výroby a zrušením nevolnictví

nastávalo hromadné stěhování obyvatelstva do měst, kde si lidé hledali nový způsob obživy prací v manufakturách a továrnách. Pracovní doba byla dlouhá, v mnoha rodinách byli zaměstnáni oba rodiče. V této situaci se výrazně projevila potřeba zajistit dozor a péči o děti školou povinné v době po vyučování. Této činnosti se začaly věnovat různé dobročinné spolky, kluby a charitativní organizace již v 19. století. Byly zakládány společnosti pro stravování chudé školní mládeže, podpůrné spolky, pořádány prázdninové osady a různé jiné akce se zábavným a výchovným zaměřením. Historickými předchůdci školních družin v našich zemích se staly útulky. Kolem roku 1885 byl v Praze na Vyšehradě založen pražskou obcí první oficiální útulek pro děti školou povinné, o které se rodiče nemohli během dne starat pro nemoc nebo pracovní zaneprázdnění. Hlavním cílem bylo děti zaměstnat tak, aby se nemohly věnovat nevhodným, škodlivým a závadným činnostem. Byl kladen důraz na tělovýchovu, turistiku, pracovní výchovu, poznání přírody a historie regionu. Děti byly vedeny k sebeobsluze a také měly možnost vypracovat si v útulku domácí úkoly. V roce 1931 byly útulky přejmenovány na družiny pro školní mládež. Byly zřizovány jako sociální a výchovná zařízení, podporovaly školní výchovu a umožňovaly matkám chodit do práce. Školským zákonem z roku 1948 byly družiny mládeže začleněny do školské soustavy jako mimoškolní zařízení, však součástí škol nebyly.²⁴

V dnešní době mezi nejvýznamnější zařízení pro výchovu mimo vyučování řadíme školní družiny, školní kluby, domovy mládeže, dětské domovy a v neposlední řadě základní umělecké školy a další subjekty pracující s dětmi a mládeží v jejich volném čase tj. Junák, SOKOL, Pionýr, Duha a různá občanská a jiná sdružení.

Preventivní besedy s žáky

S touto metodou se setkávám téměř denně když přijdu do škol či do školských zařízení. Preventivní programy se nezaměřují pouze specificky na prevenci možného kriminálního chování dětí a mládeže, jejich snahou je předcházet možným typům sociálního selhání – abúzu drog a jiných návykových látek, předčasnému těhotenství,

---

²⁴ PAVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál 1999. 118 - 119 s. ISBN 80 -7178-295-5.

šikaně, kriminalitě apod. Dále se preventivní programy zaměřují ve velké míře na posilování zdravého sebevědomí a odpovědnosti, upevňování a posilování pozitivních hodnot a postojů, kvalitní rozvíjející se komunikaci a toleranci.

Jednotlivé programy a pořady jsou pro cílové skupiny přesně definovány a mohou být „šity na míru“. Z hlediska specifické prevence považujeme působení na takto definované malé skupiny za nejefektivnější. Jedná se většinou o jednorázové akce ve školách, na pracovištích nebo masové akce určené pro větší skupinu posluchačů v kinech a podobných kulturních zařízeních. Efektivita těchto aktivit bez propojení s dlouhodobým působením je však nízká. Hlavním problémem je nárazovost těchto akcí a konání akcí pro velký počet posluchačů, se kterými se nedá individuálně pracovat. Samotný koncept přednáškových akcí v rámci prevence, kdy se očekává, že přenos informací bude mít vliv i na změnu chování, může ovlivnit pouze malou část populace. Cílem preventivních besed či programů je podílet se spolu s učiteli na řešení problémových situací ve třídách, předcházet vzniku sociálně nežádoucích jevů a ovlivňovat postoje mladého dospívajícího člověka tak, aby se vyhnul násilnému a asociálnímu chování a dále pak, aby si dokázal sám odpovědět na nejrůznější otázky týkající se sociální adaptace a komunikace.²⁵

Další aktivitou, kterou lze využít ve školním zařízení je „peer“ neboli vrstevnický program .

„Peer“ programy

Slovo peer pochází z angličtiny. Jedním z jeho významů je vrstevník. Význam anglického slova „peer“ je mnohem širší. Je to někdo, s nímž, se cílová populace může ztotožnit. Určitou roli hraje věk, sociální situace nebo zaměstnání. Principem peer programů je aktivní zapojení předem připravených vrstevníků pro formování postojů mladých lidí s možností účinně ovlivnit jejich rizikové chování. Cílem takového programu je vytvořit skupiny dobrovolníků, kteří by aktivně působili v oblasti primární prevence.

---

²⁵ KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup 2*. Úřad vlády ČR: 2003. 300 - 304 s. ISBN 80 - 86734 - 05 - 6.

Koncept peer programů užívá základního poznatku: vrstevníci působí na formování postojů jedince, a proto mohou účinně zasáhnout do potřebné změny jeho rizikového chování. K tomuto účelu jsou vybráni jedinci, kteří projdou výcvikem. Poté působí na rizikovou skupinu, což znamená peer efekt. Podle mnoha provedených výzkumů (např. Bangert - Drowns, 1988) je jedná o velmi efektivní přístup. Jeho realizace je velmi náročná. Při uskutečňování těchto programů je nezbytná intenzivní práce s „peery“. Velmi obtížný je výběr dobrovolníků, kteří mohou tuto práci efektivně vykonávat. Proto by tento program měl připravovat pouze zkušený odborník a zajistit kontrolu nad kontinuitou aktivit „peerů“. Od počátku 90. let byly peer programy, ve srovnání s jinými programy v ČR v mnoha případech nekriticky přijímány a šířeny. Peer programy byly často prezentovány jako jediná účinná cesta v primární prevenci ke snížení poptávky po drogách, což je problematické a neprůkazné. Využití peer programů má zcela jistě budoucnost, je však nutné zaměřit se již od počátku na základní faktory: věk peer aktivistů, místo působení, organizace a vyhodnocování výstupů „neponechávat to na nich samotných“ a prostor pro práci v přirozeném kolektivu.²⁶

---

²⁶ KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup 2*. Úřad vlády ČR: 2003. 307 - 309 s. ISBN 80 - 86734 - 05 - 6.

2. PREVENCE VE ŠKOLE

Ve školách hovoříme o tzv. školní prevenci. Ta v sobě zahrnuje různé strategie a předpisy, ohledně výskytu různých sociálně patologických jevů. Často se hovoří o školní protidrogové prevenci, která je zaměřena na prevenci užívání drog ve školách.

Každá škola musí disponovat určitými nástroji, které jsou využívány při realizaci školní prevence. Jedním z nich je i minimální preventivní program, kterému se budeme v další části věnovat.

2. 1 Minimální preventivní program

Minimální preventivní program je konkrétní dokument školy, který je zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Minimální preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, různosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Minimální preventivní program je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy. Na tvorbě a realizaci Minimálního preventivního programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy. Koordinace tvorby a kontrola realizace patří ke standardním činnostem školního metodika prevence.²⁷

---

²⁷ MŠMT. *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.* Praha: 2007. Č. j.: 20 006/2007-51.

Školní preventivní program řeší otázky související s politikou a programy prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, státní vzdělávací politikou a jejími dokumenty a s novým územně správním členěním a postavením škol. Cílem je napomoci při proměně školy. Nabízeny jsou některé konkrétní cesty k tomu, aby se stala školou podporující zdravý životní styl, vytvářející optimální podmínky pro prevenci společensky nežádoucích jevů a stala se bezpečným místem pro efektivní vzdělávání. Jádrem preventivní strategie je komplexní změna ve škole, která zahrnuje vše, co se ve škole děje.²⁸

Školní preventivní program pro MŠ

V případě dětí předškolního věku je v podstatě vhodnější mluvit o preventivním působení v mateřských školách. Základem prevence je vytvoření sociálních kompetencí dítěte, kdy si dítě prostřednictvím prožitkového učení osvojí schopnost rozhodovat se, volit z více alternativ, nést za svou volbu odpovědnost a poznávat její důsledky. Schopnost rozhodovat se je chápána jako předpoklad odpovědného jednání. Odpovědné jednání je základní ochranný mechanismus. Základním prvkem ochrany před společensky nežádoucími jevy je výchova ke zdravému způsobu života od nejtútlejšího věku. V předškolním věku mezi kompetence podpory zdraví a zdravého životního stylu patří sebedůvěra, samostatnost, sebejistota, seberozvíjení, rozvoj tvořivosti a estetického cítění a systematický rozvoj dovedností, které vedou k osvojení zdravého životního stylu a zdravotní prevence.²⁹

Školní preventivní program pro ZŠ

Preventivní výchovně vzdělávací působení musí být součástí výuky a života základních škol a školských zařízení. Je nutné vyvarovat se zjednodušeného pojetí zdravého životního stylu, kdy učitel vybere několik „žhavých“ témat a ta probere. Není dobré účinné preventivní aktivity realizovat pouze jako volnočasové aktivity organizované školou či školským zařízením anebo nejrůznějšími formami mimoškolní činnosti jako jsou

²⁸ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolni-preventivni-program-pro-ms-zs-skolska-zarizeni>, [26. 10. 2006]

²⁹ MŠMT. Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení. 4 - 30 s.

např. sportovní kluby, střediska volného času apod. Program má přinášet strukturované podněty pro potřeby prevence sociálně patologických jevů. Je optimální připravit celoroční program zaměřený na osobnostní a sociální rozvoj a výcvik v sociálně komunikativních dovednostech. Projekt musí být určen pro žáky a pedagogické pracovníky školy a vést k pozitivní změně klimatu školy s minimem kázeňských problémů žáků ve škole i mimo školu. Je třeba jej realizovat na prvním i druhém stupni ve spolupráci se školní družinou. Programy musí zasáhnout výchovnou i naukovou složku vzdělání během celého školního roku, směřovat k pozitivnímu ovlivnění klimatu třídy, ke změně motivace žáků a pedagogů a změnám vyučovacích metod. Příprava jednotlivých programů a jejich realizace by neměla být řešena formou nákupu služby mimo školu, ale měla by být v kompetenci třídních učitelů. Rozvrh třídy, úvazky jednotlivých vyučujících, prostředí, ve kterém bude program probíhat a fyzická náročnost programu určuje charakter a personální zajištění programu. Základním předpokladem k maximální účinnosti programů je aktivní zapojení všech žáků třídy. Rodiče žáků musí být s celým projektem průběžně seznamováni. Nabídka různých preventivních programů ze strany poraden, občanských sdružení apod. je sice rozsáhlá, ale měla by sloužit pouze v počátcích realizace preventivních aktivit. Do doby, než budou dostatečně proškoleni pedagogové tak, aby se tyto aktivity zdravého životního stylu a prevence staly přirozenou součástí vzdělávacího procesu a života školy.³⁰

---

³⁰ MŠMT. *Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení*. 4 - 30 s.

2. 2 Systém organizace a řízení primární prevence sociálně patologických jevů u žáků

Pro účinné fungování systému prevence je potřeba, aby bylo zajištěno plnění úkolů jednotlivých článků, které jsou uvedeny následovně:

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT)

Vytváří podmínky pro realizaci systému prevence na národní úrovni v oblasti metodické a legislativní. Každoročně vyčleňuje finanční prostředky na primární prevenci a vytváří informační komunikační systém pro činnost systému prevence. Svolává Výbor pro udělování certifikací programům primární prevence užívání návykových látek a na základě podkladů poskytnutých Agenturou pro certifikace a metodicky vede krajské školské koordinátory prevence.³¹

Krajský úřad

Koordinuje činnost jednotlivých systému prevence v resortu školství, mládeže tělovýchovy a zajišťuje naplňování úkolů a záměrů obsažených ve Strategii prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy. V rámci organizační struktury krajského úřadu pověřuje vhodného pracovníka funkcí "krajského školského koordinátora prevence". Vytváří podmínky pro realizaci Minimálních preventivních programů ve školách svého regionu a kontroluje jejich plnění. V rámci koncepce školské politiky a své pravomoci zřizuje pedagogicko psychologické poradny a vymezuje jejich územní působnost.³²

---

³¹ MŠMT. *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Praha: 2007. Č. j.: 20 006/2007-51, str. 4

³² MŠMT. *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních*. Praha: 2007. Č. j.: 20 006/2007-51, str. 4

Krajský školský koordinátor prevence

Spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem a koordinátorem prevence kriminality Krajského Úřadu. Spolu s nimi a s dalšími subjekty se podílejí na prevenci v rámci kraje a aktivně se účastní vytváření a zdokonalování krajské koncepce prevence na příslušné období. Sleduje situaci ve školách v regionu z hlediska podmínek pro realizaci Minimálních preventivních programů a navazujících aktivit v oblasti prevence. Provádí kontrolu naplňování Minimálních preventivních programů a připravuje jejich vyhodnocení, využívá jeho výsledků pro návrhy inovací v krajské koncepci a programu prevence a prostřednictvím hejtmána kraje je předkládá MŠMT.³³

Ředitel školy

Vytváří podmínky pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů ve škole. Koordinuje tvorbu, kontrolu a realizaci Minimálního preventivního programu a začleňuje Školní preventivní program do osnov a učebních plánů školního vzdělávacího programu školy. Řeší aktuální problémy související s výskytem sociálně patologických jevů ve škole. Jmenuje školního metodika prevence, který má pro výkon této činnosti odborné předpoklady, případně mu umožní studium k výkonu specializovaných činností v oblasti prevence sociálně patologických jevů.³⁴

Školní metodik prevence

Je to především pedagogický pracovník a učitel. Mezi jeho metodickou a koordinační činnost především řadíme: koordinaci, tvorbu a kontrolu realizaci preventivního programu školy, metodické vedení činnosti pedagogických pracovníků v oblasti prevence sociálně patologických jevů tj. vyhledávání problémových jevů chování, preventivní práce s třídními kolektivy apod. Shromažďuje odborné zprávy a informace

---

³³ MŠMT. *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.* Praha: 2007. Č. j.: 20 006/2007-51, str. 5

³⁴ MŠMT. *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.* Praha: 2007. Č. j.: 20 006/2007-51, str. 5

o žácích v poradenské péči specializovaných poradenských zařízeních. Zajišťuje a předává odborné informace o problematice sociálně patologických jevů o nabídkách programů a projektů, o metodách a formách specifické primární prevence pedagogickým pracovníkům školy atd. Tato funkce je ve škole velmi důležitá a neměla by být kumulovaná s funkcí výchovného poradce.³⁵

Třídní učitel

Ve vztahu k primární prevenci spolupracuje se školním metodikem prevence na úrovni podchycování varovných signálů, kterých si může při své vyučovací hodině u žáků všimnout. Podílí se na realizaci Minimálního preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě. Motivuje třídu k vytvoření vnitřních pravidel, která jsou v souladu se školním řádem, a dbá na jejich důsledné dodržování. Podporuje rozvoj pozitivních sociálních interakcí mezi žáky třídy, zprostředkovává komunikaci s ostatními členy pedagogického sboru a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci žáků třídy. V neposlední řadě získává a udržuje přehled o osobnostních zvláštěnostech žáků třídy a o jejich rodinném zázemí.³⁶

Výše popsané rozdělení se velice dobře realizuje na městských školách, na vesnických malotřídních školách je skutečnost trochu jiná. V další kapitole se s tímto rozdílem seznámíme hlouběji.

---

³⁵ MŠMT. *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.* Praha: 2007. Č. j.: 20 006/2007-51, str. 6

³⁶ MŠMT. *Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.* Praha: 2007. Č. j.: 20 006/2007-51, str. 6.

3. PREVENCE V MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE

Malotřídní školy se jeví, již od počátku organizovaného vyučování mládeže, jako důležitý prvek českého venkova. K jejich rozvoji přispělo zavedení povinné školní docházky v roce 1774. Školy se zakládaly zvláště na malých vesnicích a poskytovaly základní vzdělání vesnickým dětem. Politické tahy z let 1973 - 1989 jim znepříjemnily život, o čemž svědčí jejich zredukovaný počet téměř na tři čtvrtiny málotřídních škol z celkového počtu všech základních škol. Po roce 1989 nastala mohutná vlna znovuoobnovování a otevírání vesnických škol, která měla nezastupitelnou úlohu pro oživení vesnic.³⁷

3. 1 Charakteristika malotřídní školy

Podstata malotřídní školy spočívá v tom, že jednotlivé ročníky prvního stupně, tedy první až pátý ročník jsou různě spojovány do společných tříd. Pro názorný příklad můžeme uvést dnes již velmi výjimečnou formu jednotřídky, kdy do jedné společné třídy chodili žáci prvního až pátého ročníku. Výuka v takové třídě kladla velmi vysoké nároky na práci učitele. V podstatě se jednalo o dokonalé organizované skupinové vyučování, kdy s jednou skupinkou pracoval v určitém časovém úseku učitel např. s žáky prvního ročníku a ostatní čtyři skupinky žáci druhého až pátého ročníku pracovali samostatně. Po určité době, zpravidla po deseti minutách se učitel přesunul k další skupině a tímto způsobem vystřídal všechny ročníky. Jedna vyučovací hodina, tedy čtyřicet pět minut na předmět samozřejmě nestačila, většinou se spojovaly hodiny dvě. Tato forma vesnických jednotřídek byla rozšířena v minulém století, od 60. let se postupně tento systém ruší a reorganizuje

---

³⁷ NOVÁKOVÁ, J. *Diplomová práce: Malotřídní škola v obci, obec v malotřídní škole*. Brno: MU Pedagogická fakulta, 2005.

do podoby vícetřídních škol. V dnešní době jsou obvyklé malotřídní školy formou dvojtřídek, např. první až druhý ročník, třetí až pátý ročník, případně trojtřídek, kdy první ročník je při dostatečném počtu dětí samostatný a ostatní se spojí ve skupinkách.³⁸

V dnešní době může málotřídní škola fungovat jako škola jednotřídní, dvoutřídní, trojtřídní, eventuálně jako čtyřtřídní, zpravidla ve venkovských lokalitách. Nejčastějším typem je škola dvoutřídní. Naopak, je-li pro každý ročník 1. stupně vytvořena alespoň jedna třída, mluvíme již o školách plnotřídních. Školy plně organizované obsahují ročníky 1. stupně i ročníky 2. stupně s tím, že mohou mít málotřídní i plnotřídní 1. stupeň. Navzdory tomu, že jsou málotřídní školy součástí základního školství již od dob Marie Terezie, setkáváme se s vymezením pojmu „málotřídní škola“ poprvé až ve Věstníku ministerstva školství a národní osvěty z roku 1933, dle kterého název málotřídní škola náleží školám, kde se na všech stupních vyučuje v oddělení nebo v běžích. Jsou to školy jednotřídní s osmi ročníky a školy jednotřídní až trojtřídní s pěti ročníky.³⁹

Osobně se setkávám s malou vesnickou školou, vzdálenou asi dvacet kilometrů od mého bydliště, kam pravidelně dojíždím s preventivními programy. Škola využívá dvou preventivních programů ročně, protože malotřídní škola má pouze dvě třídy tj. první až třetí ročník v jedné společné třídě a čtvrtý až pátý ročník také v jedné třídě. Škola má pouze tři pedagogické pracovníky, pokud nepočítám paní učitelku v jedné třídě mateřské školy. První paní učitelka má na starosti první až třetí ročník a působí zároveň jako vychovatelka v družině. Druhá paní učitelka má na starosti čtvrtý a pátý ročník a také pracuje jako vychovatelka v družině a též jako výchovná poradkyně. Třetím pedagogickým pracovníkem je ředitelka školy, která učí anglický a německý jazyk a zároveň působí jako metodička prevence a v odpoledních hodinách vede některé zájmové kroužky a aktivity.

Tato rodinná škola dýchá rodinnou a soudržnou atmosférou, zde se paní učitelky a děti dobře znají. Ač dětí ve škole není mnoho, nedovedla bych si představit, že by jednoho dne tato škola, nebo jakákoliv jiná malotřídní škola nebyla a tyto děti by musely

³⁸ SCIGIEL, M. *Cestička do školy*. Jaroměřice n. R.: Městské kulturní středisko v Jaroměřicích nad Rokytnou, 2008. s. 3.

³⁹ NOVÁKOVÁ, J. *Diplomová práce: Malotřídní škola v obci, obec v malotřídní škole*. Brno: MU Pedagogická fakulta, 2005.

dojíždět, i do několik kilometrů vzdáleného města. Právě velký smysl malotřídní školy spatřuji v tom, že děti nemusí být ohrožovány cestováním do vzdáleného města a rodiče mohou být o trochu více klidnější.

3. 2 Prevence sociálně patologických jevů v malotřídní škole

Nyní, se pokusím popsat způsob naplňování Minimálního preventivního programů v malotřídní škole. Naplňování je ve své podstatě stejné, jako na každé jiné základní škole, ale vyznačuje se některými zvláštnostmi a specifiky.

Naplňování Minimálního preventivního programu

Minimální preventivní program musí naplňovat všechny školy, bez ohledu na počet žáků, umístění nebo četnost sociálně patologických jevů ve škole. Každá škola prostřednictvím svého výchovného poradce a metodika prevence Minimální preventivní program sestavuje sama, a volí si, co a jakým způsobem do Minimálního preventivního programu zapojí. MŠMT metodikovi prevence, kterému pomáhá výchovný poradce a pedagogové, dává volnou ruku k sestavení Minimálního preventivního programu. Záleží na uvážení školy, co a jakým způsobem do preventivního programu zapojí. Mohou tedy vyplývat různé varianty náplně Minimálního preventivního programu:

1. **Škola si minimální preventivní program zajistí sama** tak, že zapojí do vyučovacích či třídnických hodin výchovného poradce, metodika prevence či řádového učitele s přednáškou o šikaně, drogách, alkoholu, kouření apod. a tím splní předepsaný počet hodin Minimálního preventivního programu.
2. **Škola si minimální preventivní program opět zajistí sama**, ale již formou různých výjezdů, exkursí a návštěv např. v protialkoholních léčebnách, psychiatrických léčebnách, pedagogicko-psychologických poradnách apod.

3. Škola si „program“ Minimálního preventivního programu zajistí od organizací zabývajících se primární prevencí, např. Pedagogicko-psychologické poradny, občanská sdružení, Policie ČR apod. Se školou si tyto subjekty dopředu naplánují besedy a aktivity, které budou třídy využívat po celý školní rok.

Výchovný poradce a metodik prevence

U malotřídních škol je možnost setkat se s tím, že funkce výchovného poradce a metodika prevence je kumulovanou funkcí. Vyplývá to samozřejmě z nízkého počtu pedagogických pracovníků a z nedostatku finančních prostředků na samostatného výchovného poradce a metodika prevence. Je velice těžké očekávat od žáka, který má problém např. s šikanou, že se bude svěřovat se svým problémem metodiku prevence, když již zmíněný metodik prevence působí také v pozici učitele matematiky a s žákem nemá příliš dobré kázeňské ani studijní zkušenosti. Pozice metodika prevence by tedy i v malotřídních školách měla být samostatnou funkcí a metodik se tímto krokem nemusí dostat do střetu zájmu se svým žákem.

4. ANALÝZA SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

4. 1 Metodologická východiska

Cíle výzkumného šetření:

- Zjistit, jaké sociálně patologické jevy se v páté třídě malotřídní školy nejvíce vyskytují a srovnat je s pátou třídou ZŠ ve městě.
- Zjistit, jak moc jsou žáci o těchto sociálně patologických jevech informovaní a zda ví, jak moc jsou nebezpečné.
- Zjistit, na koho by se žáci v případě problému např. s drogami obrátili.

Hypotézy:

H 1: Domnívám se, že žáci v páté třídě ZŠ tráví více času hrou na PC, než aktivitami s jinými dětmi mimo domov.

H 2: Předpokládám, že více jak 60% dětí v páté třídě ZŠ má zkušenosti s alkoholem a s kouřením cigaret a myslím si, že alkoholické nápoje jim poprvé zprostředkovali v první řadě rodiče.

H 3: Myslím si, že 30 % žáků v páté třídě neví, že mohou být na kouření a pití alkoholu závislí.

H 4: Myslím si, že více než 60 % žáků páté třídy ZŠ neví, že kouřit a pít alkohol se smí až od osmnácti let.

H 5: Domnívám se, že více než jedna třetina všech dotazovaných žáků páté třídy v dotazníku připustí, že je možné, že by si někdy v budoucnu vzali drogu a v případě problému s drogami by se obrátili na rodiče.

H 6: Domnívám se, že 70% žáků páté třídy ZŠ již slyšelo pojem šikana.

Výzkumné metody:

Pro výzkum jsem zvolila strategii kvantitativního výzkumu, tedy metody matematicko - statistické. Zvolenou technikou pro toto šetření je dotazník vlastní konstrukce. Dotazník se skládá z dvaceti otázek. Byl koncipován jako soubor jasně formulovaných otázek, k nimž byla přiřazena sada možných odpovědí, z nichž si respondenti vybírali pro sebe nejpříjemnější variantu odpovědí. V dotazníku je zajištěna anonymita, u respondentů se tím prohlubuje důvěra, odpadají zábrany a odpovědi jsou platnější než u rozhovoru. Písemný způsob odpovědi poskytuje respondentům více času a mohou se více soustředit na promyšlení odpovědi. Negativními jevy mohou být např. zkreslené odpovědi, nepochopení otázky, nebo malá návratnost dotazníků. Vzor tohoto dotazníku je uveden v příloze 1.

Získané výsledky vyhodnotím a pro lepší přehlednost zpracuji do tabulek a grafů. Výsledky vyjádřím v procentech.

Charakteristika výběrového souboru:

Výzkumné šetření bylo provedeno v průběhu měsíce ledna a února roku 2009. Dotazníky (viz příloha č. 1) byly rozdány žákům páté třídy v těchto vzdělávacích malotřídních institucích: ZŠ Výčapy a ZŠ a MŠ Lesonice. Pro srovnání, jaké patologické

jevy se vyskytují v ZŠ ve městě jsem dotazníky rozdala v ZŠ Otokara Březiny v Jaroměřicích nad Rokytnou.

Výzkumný soubor malotřídních škol jsem vybírala náhodně, oslovila jsem více malotřídních škol, ale jen tyto dvě školy v Lesonicích a ve Výčapech mi výzkumné šetření s žáky umožnily. Výzkumný soubor v ZŠ Otokara Březiny v Jaroměřicích nad Rokytnou jsem vybírala záměrně, je to základní škola kterou znám, a ve které jsem splnila povinnou školní docházku. S konáním výzkumného šetření ve škole nebyl žádný problém, nejdříve jsem však zaslala dotazník metodikovi prevence na prvním stupni k nahlédnutí.

Mezi respondenty malotřídní školy bylo 27 dívek a 50 chlapců. Do šetření bylo zapojeno 80 respondentů, řádně vráceno a vyplněno bylo 77 dotazníků. Mezi respondenty v ZŠ ve městě bylo zapojeno 34 chlapců a 24 dívek. Do šetření bylo zahrnuto 60 respondentů a řádně vráceno a vyplněno bylo 58 dotazníků. Celkově se do výzkumného vzorku zapojilo 51 dívek a 84 chlapců ve věkovém rozmezí od devíti do jedenácti let. Respondenti byli ujištěni, že dotazníkové šetření je anonymní a jeho výsledky budou sloužit jen pro zpracování mé bakalářské práce.

4. 2 Analýza výsledků

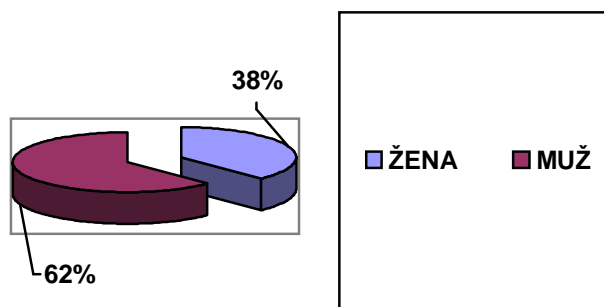
Otázky nezařazené k určení hypotéz:

Otázka č. 1: Pohlaví

a) žena   b) muž

Tabulka č.1: Pohlaví						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
žena	27	35	24	41	51	38
muž	50	65	34	59	84	62
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 1
Otázka č. 1: Pohlaví

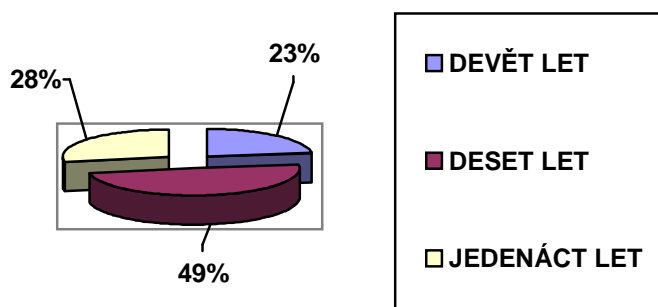
V malotřídní škole dotazník vyplnilo 27 (35%) žen a 50 (65%) mužů. Ve škole ve městě tento dotazník vyplnilo 24 (41%) žen a 34 (59%) mužů.

Při celkovém součtu znázorněném v grafu 1 vyplnilo graf 51 (38%) žen a 84 (62%) mužů.

Otázka č. 2: Kolik je ti let?

Tabulka č.2: Kolik je ti let?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
devět let	21	27	10	17	31	23
deset let	31	41	35	64	66	49
jedenáct let	25	32	13	22	38	28
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 2
Otázka č. 2: Kolik ti je let?

V malotřídní škole bylo 21 (27%) respondentů, kterým je devět let. 31 (41%) respondentům bylo deset let a 25 (32%) respondentům bylo jedenáct let. Ve škole ve městě bylo 10 (17%) respondentům devět let, 35 (64%) respondentům bylo deset let a 13 (22%) respondentům je jedenáct let.

Dle grafu 2 bylo 31 (23%) respondentům devět let. 66 (49%) respondentům deset let a 38 (28%) respondentům jedenáct let.

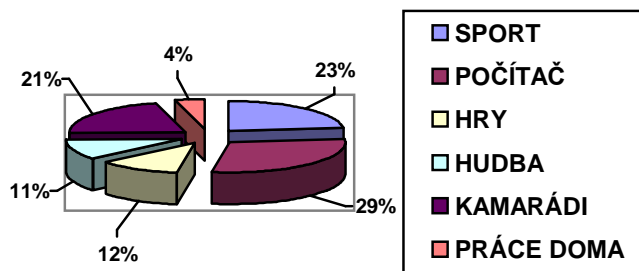

Otázky zařazené ke zjištění hypotéz:

Otázka č. 3: Co rád/a děláš, co tě baví, jaké máš koníčky?

Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
sport	45	27	22	19	67	23
počítač	50	29	33	28	83	29
hry	23	14	10	8	33	12
hudba	15	9	16	14	31	11
kamarádi	30	18	30	25	60	21
práce doma	5	3	7	6	12	4
CELKEM:	168	100	118	100	286	100

Graf 1. 1
Otázka č. 3: Co rád/a děláš, co tě baví, jaké máš koníčky ?

Touto otevřenou otázkou jsem mapovala, jaké záliby a zájmy mají žáci v páté třídě. Odpovědi bylo více než respondentů, a proto jsem všechny odpovědi shrnula do sedmi základních skupin.

U malotřídní ZŠ bylo nejvíce respondentů zařazeno do skupiny „počítač“ tj. 50 (29%) respondentů, ve skupině „sport“ bylo také hodně respondentů 45 (27%).

Skupina „hry“ měla 23 (14%) respondentů, „hudba“ 15 (9%) respondentů, kamarádi 30 (18%) respondentů a „domácí práce“ 5 (3%) respondentů.

U ZŠ ve městě to bylo velmi podobné, nejvíce respondentů volilo koníček či zálibu „počítač“ 33 (28%) respondentů. Na druhém místě se umístili „kamarádi“ 30 (25%) respondentů, dále „sport“ s 22 (19%) respondenty, „hudba“ 16 (14%) respondentů, „hry“ 10 (8%) respondentů a na posledním místě jsou „domácí práce“, které uvedlo 7 (6%) respondentů.

Při celkovém součtu všech žáků znázorněném v grafu 1. 1 se nejvíce objevoval „počítač“ který uvedlo 83 (29%) respondentů, dále sport 67 (23%), kamarádí 60 (21%), hry 33 (12%), hudba 31 (11%) a domácí práce s 12 (4%) respondenty.

Otázka č. 4: Navštěvuješ zájmové kroužky?

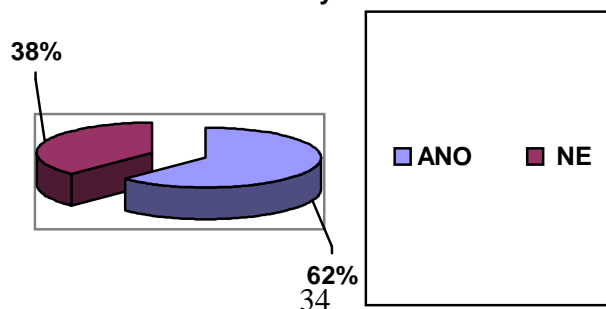
a) ano   b) ne

Pokud kroužky navštěvuješ, tak napiš jaké?

Tabulka č. 4: Navštěvuješ zájmové kroužky?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ano	72	94	12	21	84	62
ne	5	6	46	79	51	38
CELKEM:	77	100	118	100	135	100

Graf 1. 2

Otázka č. 4: Navštěvuješ zájmové kroužky?

Na základě této otázky v malotřídní škole odpověděli žáci takto: 72 (94%) respondentů navštěvuje zájmové kroužky a 5 (6%) respondentů žádné nenavštěvuje. V ZŠ ve městě výsledky vyšly téměř opačně. 12 (21%) respondentů navštěvuje zájmové kroužky a 46 (79%) žádné kroužky nenavštěvuje. U celkového grafu 1. 2 navštěvuje zájmové kroužky 84 (62%) respondentů a nenavštěvuje 51 (38%) respondentů.

Podotázkou „Pokud kroužky navštěvuješ, tak napiš jaké?“ jsem zjišťovala, jaké škola nabízí zájmové či vzdělávací aktivity pro své žáky. Nejvíce obsazované kroužky jsou sportovní jako např. volejbalový, míčový apod. Dále výpočetní kroužky, kam žáci zařazovali internetový kroužek, herní apod. Velké procento respondentů uvedlo náboženský kroužek, dyslektický, kroužek němčiny či horolezecký. V hudebních kroužcích žáci uváděli nejvíce kroužky kytary, zpěvu a klavíru.

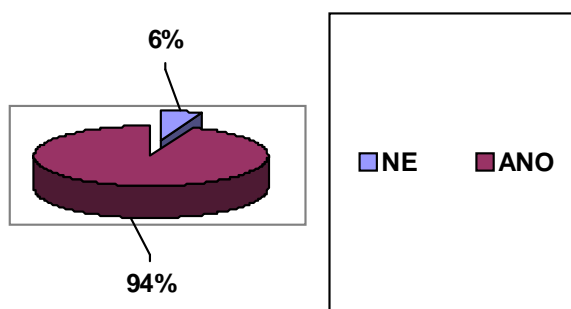
Při vyhodnocování výsledků jsem si všimla, že žáci, kteří dojíždí z jiné vesnice do školy, téměř nenavštěvují žádné zájmové kroužky, nebo jen ty, kam je rodiče mohou zavést autem např. kroužek aikida ve větším městě.

Otázka č. 5: Hraješ na počítači hry?

a) ano   b) ne

Tabulka č. 5: Hraješ na počítači hry?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ano	72	94	55	95	127	94
ne	5	6	3	5	8	6
CELKEM:	77	100	118	100	135	100

Graf 1. 3
Otázka č. 5: Hraješ na počítači hry?

Prostřednictvím této otázky jsem ověřovala, kolik žáků v páté třídě hraje na počítači hry. V malotřídní škole hraje na počítači 72 (94%) respondentů a nehraje 5 (6%) respondentů. V ZŠ ve městě hraje na počítači 55 (95%) respondentů a nehraje 3 (5%) respondentů.

Dle celkového grafu 1. 3 ze všech dotazovaných hraje 127 (94%) respondentů hry a nehraje 8 (6%) respondentů.

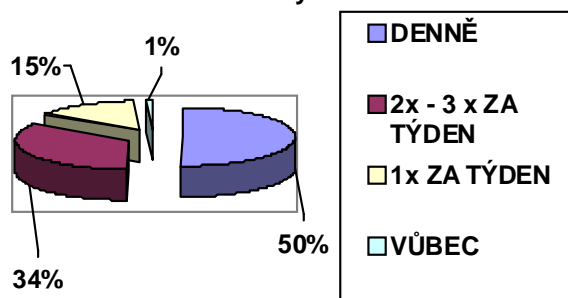
Myslím si, že problém u žáků, kteří na počítači nehrají hry je ten, že doma počítač nemají, pokud by počítač měli, tak by jej využívali jako ostatní. Jedině, kde se s počítačem setkají je ve škole, v počítačovém kroužku či u kamaráda/ky.

Otázka č. 6: Jak často hraješ na počítači hry?

- a) denně   b) 2x - 3x za týden   c) 1 x za týden   d) vůbec nehraji

Tabulka č. 6: Jak často hraješ na počítači hry?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
denně	33	43	35	60	68	50
2x - 3x za týden	31	40	15	26	46	34
1 x za týden	12	16	8	14	20	15
vůbec nehraji	1	1	0	0	1	1
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 1. 4
Otázka č. 6: Jak často hraješ na počítači hry?

Na základě této otázky jsem u respondentů mapovala, jak často tráví svůj čas u počítače. Opět začnu malotřídní školou, ve které 33 (43%) respondentů uvedlo, že denně, tráví čas u počítače. 31 (40%) respondentů uvedlo 2x - 3x za týden, 12 (16%) respondentů 1x za týden a vůbec na počítači nehraje 1 (1%) respondentů. Ve škole ve městě byl počet o trošku vyšší, 35 (60%) respondentů uvedlo, že čas u počítače tráví denně. 15 (26%) 2x - 3x za týden, 8 (14%) respondentů 1x za týden a nikdo nevedl, že na počítači vůbec nehraje.

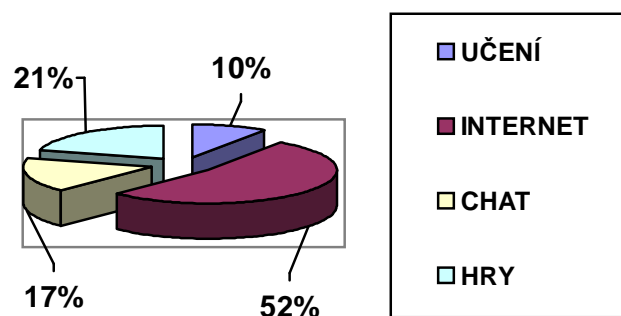
Dle grafu 1. 4 ve kterém jsou uvedené celkové výsledky vyplývá, že 68 (50%) respondentů hraje denně, 46 (34%) 2x - 3x za týden, 20 (15%) respondentů hraje 1x za týden a 1 (1%) respondentů nehraje vůbec.

Otázka č. 7: Co tě baví na počítači?

- a) učení   b) internet   c) chat   d) hry

Tabulka č. 7: Co tě baví na počítači?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
učení	5	6	7	12	13	10
internet	42	55	30	52	72	52
chat	13	17	10	17	23	17
hry	17	22	11	19	28	21
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 1. 5
Otázka č. 7: Co tě baví na počítači?

Žáci v malotřídní škole uvedli za největší zálibu na počítači je internet a to 42 (55%) respondentů. Dále 17 (22%) respondentů uvedlo hry, 13 (17%) chat a 5 (6%) respondentů uvedlo učení. Na škole ve městě také nejvíce respondentů uvedlo internet a to 30 (52%). Další byly hry 11 (19%) respondentů, chat uvedlo 10 (17%) respondentů a na posledním místě se umístilo učení se 7 (12%) respondentů.

Při celkovém součtu uvedeném v grafu 1. 5 nejvíce vyhledávanou aktivitou u žáků páté třídy je internet, který uvedlo 72 (52%) respondentů. Dále jsou hry na počítači, které uvedlo 28 (21%) respondentů, následně chat s 23 (17%) respondenty a učení nám tuto otázku uzavírá s 13 (10%) respondenty.

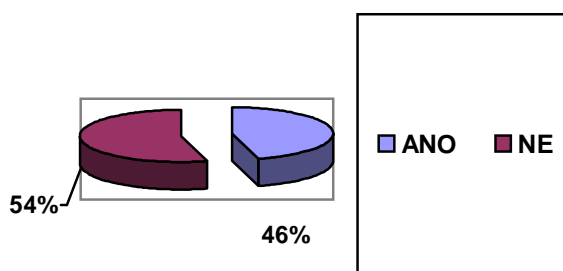
Otázka č. 8: Pil/a jsi někdy alkohol?

a) ano   b) ne

Pokud ano, tak v kolika letech?

Tabulka č.8: Pil/a jsi někdy alkohol?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ano	37	48	25	43	62	46
ne	40	52	33	57	73	54
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 2. 1
Otázka č. 8: Pil/a jsi někdy alkohol?

V této otázce jsem se respondentů dotazovala, zda již někdy pili alkoholické nápoje. V malotřídní škole uvedlo 37 (48%) dotazovaných že ano a 40 (52%) respondentů že ne. Ve škole ve městě byla tato čestnost nižší, tedy 25 (43%) respondentů odpovědělo ano a 33 (57%) respondentů odpovědělo ne.

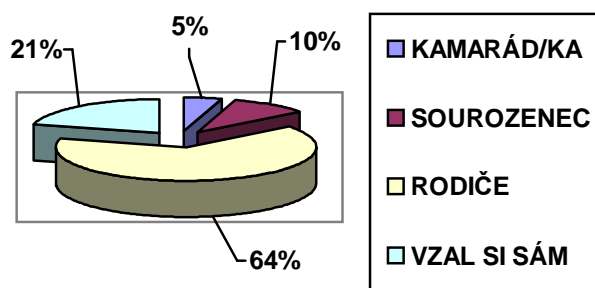
Celkově z grafu 2. 1 vyplývá, že 62 (46%) dotazovaných mají zkušenosti s alkoholem a 73 (54%) zkušeností nemají. Za doplňující podotázku „Pokud ano, tak v kolika letech“ žáci v malotřídní škole uvedli, že 5 respondentů pilo alkoholické nápoje již v pěti letech, 10 respondentů v sedmi letech, 4 respondenti v devíti letech a 18 respondentů v deseti letech. U školy ve městě byl tento věk vyšší, 7 respondentů poprvé pilo alkoholické nápoje v devíti letech, 10 respondentů v desíti letech a 8 respondentů v jedenácti letech.

Otázka č. 9: Pokud máš zkušenosti s alkoholem, jak jsi poprvé alkohol získal/a?

- a) od kamarádky   b) od sourozence   c) od rodičů   d) vzal si sám

Tabulka č.9: Pokud máš zkušenosti s alkoholem, jak jsi poprvé alkohol získal/a?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
kamarád/ka	0	0	3	12	3	5
sourozenec	2	5	4	16	6	10
rodiče:	30	81	10	40	40	64
sám	5	14	8	32	13	21
CELKEM:	37	100	25	100	62	100

Graf 2. 2
Otázka č. 9: Pokud máš zkušenosti s alkoholem, jak jsi poprvé alkohol získal/a?

Na základě této otázky jsem u respondentů zjišťovala, jak poprvé alkohol získali, nebo kdo jim jej poprvé podal. V malotřídni škole nejvíce respondentů odpovědělo, že získalo alkohol z rukou rodičů a to 30 (81%). Sám si alkohol vzalo 5 (14%) respondentů, sourozenci dali 2 (5%) respondentům a od kamaráda nezískal alkohol nikdo. Ve škole ve městě opět respondenti uvedli, že nejvíce z nich poprvé okusilo alkohol od rodičů a to 10 (40%). Velké procento si také alkohol vzalo samo 8 (32%) respondentů, od sourozenců dostali 4 (16%) respondentů a od kamaráda 3 (12%) respondenti.

Z celkového grafu 2. 2 nám tedy vyplývá, že 40 (64%) respondentů dostalo poprvé alkohol od rodičů, 13 (21%) si ho vzalo samo, 6 (10%) respondentů od sourozenců a 3 (5%) respondentů alkohol dostalo od kamarádů.

Při mém ústním dotazování, při jaké příležitosti rodiče dovolí napít se alkoholických nápojů, žáci uvádějí různé oslavy, narozeniny, výročí či jen nedělní obědy. Myslím si, že vesnické děti se s alkoholem setkávají daleko dříve, než děti ve městě. Např. ve vesnických hospodách je běžné, že děti chodí rodičům pro „pivo“ a hospodský jim bez problémů alkohol prodá, protože děti „zná“. Ve městě se tímto způsobem děti k alkoholu dostanou těžko.

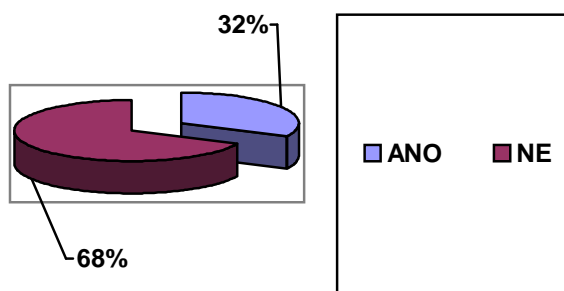
Otázka č. 10: Byl/a jsi již někdy opilý/a?

a) ano   b) ne

Tabulka č.10: Byl/a jsi již někdy opilý/a?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ano	7	19	13	52	20	32
ne	30	81	12	48	42	68
CELKEM:	37	100	25	100	62	100

Graf 2. 3

Otázka č. 10: Byl/a jsi již někdy opilý/á?

Touto otázkou jsem zjišťovala, kolik žáků v páté třídě již bylo po požití alkoholických nápojů opilých. V malotřídní škole se mi na odpověď „ano“ vyjádřilo 7 (19%) respondentů a na „ne“ 30 (81%) respondentů. Ve škole ve městě „ano“ odpovědělo 13 (52%) dotazovaných respondentů a na otázku „ne“ 12 (48%) respondentů.

Dle celkového grafu 2. 3 vyšlo, že 20 (32%) respondentů již bylo opilých a 42 (68%) nebylo.

Domnívám se, že v tomto věku žáci alkohol spíše testují a pokouší se využít každé příležitosti se alkoholu napít. „Opilstvím“ na sebe spíše chtějí upozorňovat, protože na mé ústní otázky: „Co je to být opilý?“ odpověděli, že vlastně přesně „neví“ a pojmu příliš nerozumí.

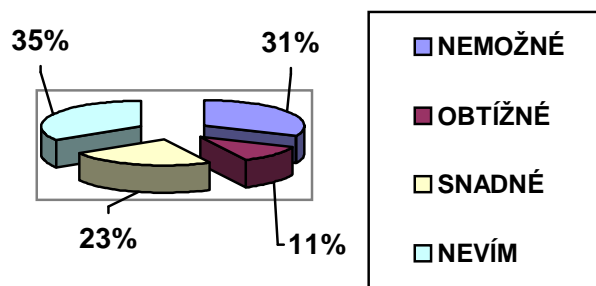
Otázka č. 11: Je pro tebe obtížné sehnat si alkohol?

a) nemožné   b) obtížné   c) snadné   d) nevím

Tabulka č. 11: Je pro tebe obtížné sehnat si alkohol?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
nemožné	21	35	15	27	36	31
obtížné	5	8	8	15	13	11
snadné	9	15	18	33	27	23
nevím	25	42	14	25	39	35
CELKEM:	60	100	55	100	115	100

Graf 2. 4

Otázka č. 11: Je pro tebe obtížné sehnat si alkohol?

Na tuto otázku žáci v malotřídní škole odpověděli následovně: pro 21 (35%) respondentů je nemožné sehnat si alkohol, pro 5 (8%) je to obtížné, dále pro 9 (15%) respondentů je to snadné a 25 (42%) respondentů uvedlo že neví. V ZŠ ve městě uvedlo 15 (27%) respondentů že je pro ně nemožné sehnat si alkohol, pro 8 (15%) respondentů je to obtížné, dále pro 18 (33%) respondentů je to snadné a 14 (25%) respondentů neví.

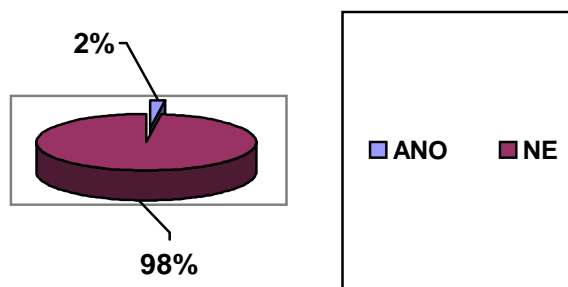
Z celkového grafu 2. 4 je to nemožné pro 36 (31%) respondentů, obtížné pro 13 (11%) respondentů, snadné pro 27 (23%) respondentů a neví 39 (35%) respondentů.

Otázka č. 12: Zkoušel/a jsi někdy kouřit cigarety?

a) ano   b) ne

Tabulka č. 12: Zkoušel/a jsi někdy kouřit cigarety?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ano	2	3	1	2	3	2
ne	75	97	57	98	132	98
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 2. 5
Otázka č. 12: Zkoušel/a jsi někdy kouřit cigarety?

Na základě této otázky jsem zjišťovala kolik žáků páté třídy zkusilo kouřit cigarety. V malotřídní škole byl počet vyšší, tedy 2 (3%) respondentů zkusilo kouřit a nezkoušelo 75 (97%) respondentů. Ve škole ve městě to zkusil pouze 1 (2%) respondent a 57 (98%) respondentů to nezkoušelo.

Na základě celkového grafu 2. 5 to zkusilo 3 (2%) respondentů a 132 (98%) to nikdy nezkoušelo.

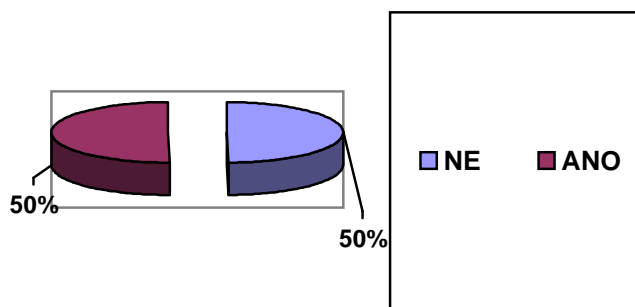
Myslím si, že výsledky byly ovlivněny obavami z prozrazení, a proto žáci v dotazníku uvedli, až na 2%, že nikdy kouřit nezkoušeli.

Otázka č. 13: Můžeš být na alkoholu a cigaretách závislý/a?

a) ne   b) ano

Tabulka č.13: Můžeš být na alkoholu a cigaretách závislý/a?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ne	41	53	26	45	67	50
ano	36	47	32	55	68	50
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 3. 1
Otázka č. 13: Můžeš být na alkoholu a cigaretách závislý/a?

Prostřednictvím této otázky jsem zjišťovala jaké mají žáci povědomí o tom, zda mohou být na alkoholu a cigaretách závislí. V malotřídní škole mi 41 (53%) respondentů odpovědělo že ne a 36 (47%) respondentů odpovědělo že ano. Ve škole ve městě mi většina tj. 32 (55%) respondentů odpovědělo, že ano a 26 (45%) respondentů odpovědělo ne.

Dle celkového grafu 3. 1 si 67 (50%) respondentů myslí že ne a 68 (50%) respondentů myslí že ano.

Domnívám se, že výsledky byly způsobeny tím, že žáci v páté třídě nedokáží pochopit závažnost slova „závislost“ a nejsou schopni si tuto situaci představit. Velmi často spojují závislost jen s herními automaty a počítačem. S touto „neznalostí“ se setkávám i u

žáků vyšších ročníků ZŠ a myslím si, že je to způsobeno malou informovaností od rodičů a pedagogů.

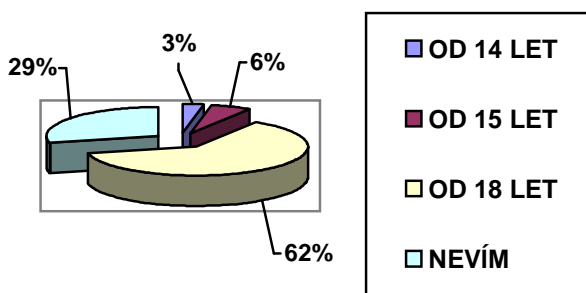
Otázka č. 14: Od kolika let, myslíš, že se může kouřit a pít alkohol?

a) od 14 let   b) od 15 let   c) od 18 let   d) nevím

Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
od 14 let	1	1	3	5	4	3
od 15 let	3	4	5	9	8	6
od 18 let	42	55	42	72	84	62
nevím	31	40	8	14	39	29
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 4. 1

Otázka č. 14: Od kolika let myslíš, že se může kouřit pít alkohol?

Dle této otázky si 1 (1%) respondentů v malotřídní škole myslí, že kouřit a pít alkohol se smí od 14ti let, 3 (4%) respondentů udává od 15ti let. Od 18ti let si to myslí 42 (55%) respondentů a přesně neví 31 (40%) respondentů. Ve škole ve městě má toto povědomí více žáků. Od 14ti let si myslí 3 (5%) žáků, od 15ti let 5 (9%) žáků, od 18ti let celých 42 (72%) respondentů a neví jen 8 (14%) respondentů.

Dle celkového grafu 4. 1 si 4 (3%) respondentů myslí, že kouřit a pít alkohol se smí od 14ti let, 8 (6%) si to myslí od 15ti let, 84 (62%) si myslí správně, že od 18ti let a 39 (29%) respondentů neví.

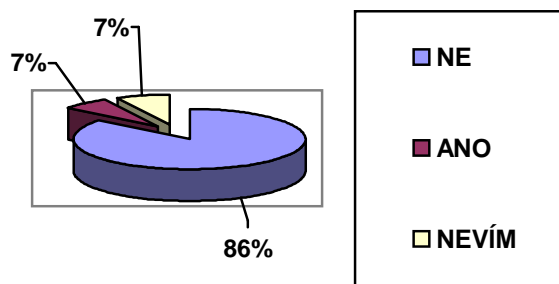
Otázka č. 15: Myslíš si, že je možné, že by sis někdy vzal/a drogu?

a) ne   b) ano   c) nevím

Tabulka č.15: Myslíš si, že je možné, že by sis někdy vzal/a drogu?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ne	71	92	45	77	116	86
ano	4	5	5	9	9	7
nevím	2	3	8	14	10	7
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 5. 1

Otázka č. 15: Myslíš si, že je možné, že by sis někdy vzal/a drogu?

V této otázce jsem se žáků dotazovala, zda je možné, že by si někdy v budoucnu vzali drogu. V malotřídní škole 71 (92%) respondentů odpovědělo že ne, ano odpovědělo 4 (5%) respondentů a neví 9 (14%) respondentů. Ve škole ve městě ne odpovědělo 45 (77%) respondentů, ano 5 (9%) respondentů a neví 8 (14%) respondentů.

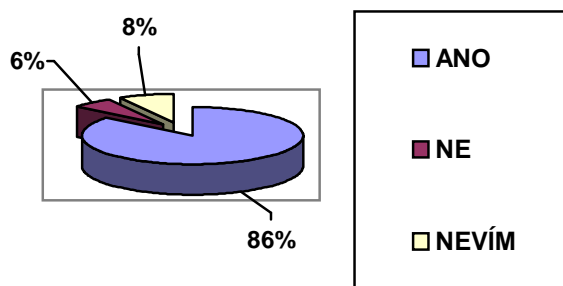
Dle celkového grafu 5. 1 výsledky vyšly následovně: 116 (86%) respondentů odpovědělo že by si nevzali drogu, 9 (7%) respondentů odpovědělo ano a 10 (7%) respondentů neví, zda by si vzali drogu.

Otázka č. 16: Je kouření marihuany nebezpečné?

a) ano   b) ne   c) nevím

Tabulka č.16: Je kouření marihuany nebezpečné?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ne	6	8	2	3	8	6
ano	66	86	50	87	116	86
nevím	5	6	6	10	11	8
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 5. 2
Otázka č. 16: Je kouření marihuany nebezpečné?

Dle této otázky si v malotřídní škole 6 (8%) respondentů myslí, že není kouření marihuany nebezpečné. 66 (86%) respondentů ví, že je to nebezpečné a 5 (6%) respondentů to neví. V ZŠ ve škole si 2 (3%) respondentů myslí, že kouření marihuany není nebezpečné, 50 (87%) respondentů ví, že je to nebezpečné a 6 (10%) neví.

V celkovém grafu 5. 2 si 8 (6%) respondentů myslí že není nebezpečné. 116 (86%) respondentů ví, že je kouření marihuany nebezpečné a neví 11 (8%) respondentů.

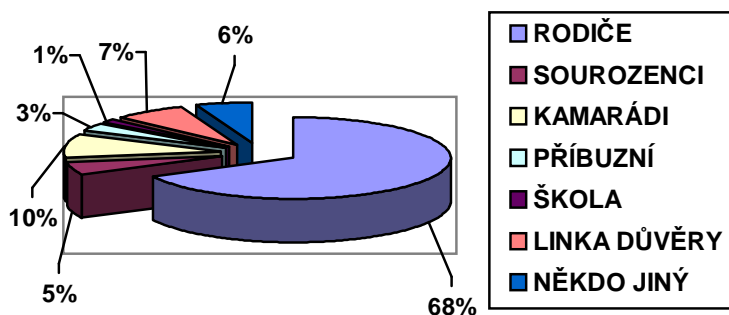
Otázka č. 17: Na koho by ses obrátil/a v případě, že by ses dostal/a do problému s drogami?

- a) na rodiče   b) na sourozence   c) na kamaráda/ku   d) na příbuzného
e) na školu   f) na linku důvěry   g) na někoho jiného

Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
na rodiče	61	79	30	52	91	68
na sourozence	2	3	5	9	7	5
na kamaráda/ku	6	8	7	12	13	10
na příbuzného	1	1	3	5	4	3
na školu	0	0	2	3	2	1
na linku důvěry	7	9	3	5	10	7
na někoho jiného	0	0	8	14	8	6
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 5. 3

Otázka č. 17: Na koho by ses obrátil/a v případě, že by ses dostal/a do problému s drogami?

Na základě této otázky jsem zjišťovala na koho by se žáci v případě problému s drogami obrátili. V malotřídní škole by se celých 61 (79%) žáků obrátilo na svoje rodiče, 2 (3%) respondentů na sourozence, 6 (8%) na kamaráda, 1 (1%) na příbuzného a nikdo by se neobrátil na školu. Na linku důvěry by volalo 7 (9%) respondentů a na nikoho jiného by se neobrátil nikdo. Ve škole ve městě by se žáci opět nejvíce obrátili na své rodiče a to celých 30 (52%) respondentů, 5 (9%) respondentů by se obrátilo na sourozence, 7 (12%) na kamarády a 3 (5%) respondentů na příbuzné. Na školu by se obrátili 2 (5%) respondentů a na někoho jiného 8 (14%) respondentů.

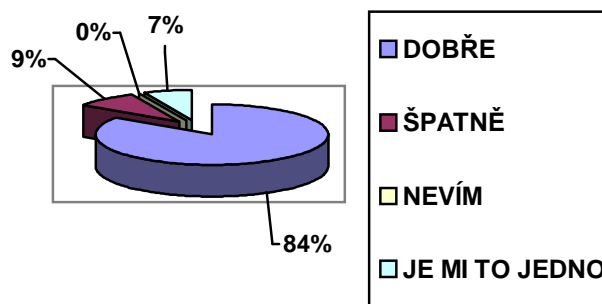
Dle celkového grafu 5. 3 by se 91 (68%) respondentů obrátilo na rodiče, 7 (5%) respondentů na sourozence, 13 (10%) na kamarády, 4 (3%) na příbuzné a 2 (1%) respondentů na školu. Dále na linku důvěry by se obrátilo 10 (7%) respondentů a na někoho jiného 8 (6%) respondentů.

Otázka č. 18: Jak se cítíš ve své třídě?

- a) dobře   b) špatně   c) nevím   d) je mi to jedno

Tabulka č.18: Jak se cítíš ve své třídě?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
dobře	69	89	45	78	114	84
špatně	2	3	10	7	12	9
nevím	0	0	0	0	0	0
je mi to jedno	6	8	3	5	9	7
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 6. 1
Otázka č. 18: Jak se cítíš ve své třídě?

Touto otázkou jsem se pokoušela zjistit, jak se žáci cítí ve své třídě. V malotřídní škole odpovědělo 69 (89%) respondentů, že se cítí dobře. 2 (3%) respondenti se cítí špatně, nikdo nevyplnil nevím a 6 (8%) respondentům je to jedno. Ve škole ve městě se také 45 (78%) respondentů cítí dobře a 10 (7%) se cítí špatně. Nikdo opět nevyplnil nevím a 3 (5%) respondentů vyplnilo, že je jim to jedno.

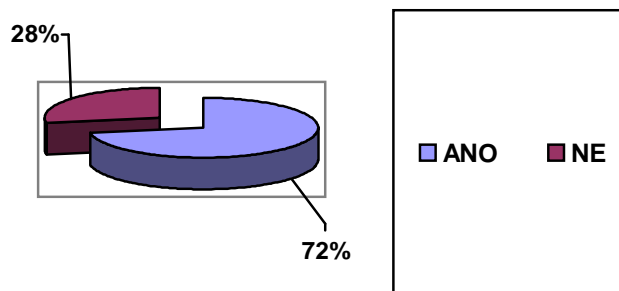
Dle grafu 6. 1 jsou odpovědi následující: 114 (84%) respondentů se cítí dobře ve své třídě, 12 (9%) se cítí špatně, nikdo neodpověděl že neví a 9 (7%) respondentům je to jedno.

Otázka č. 19: Stalo se ti někdy, že ti někdo ubližoval?

a) ano   b) ne

Tabulka č.19: Stalo se ti někdy, že ti někdo ubližoval?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ano	40	52	48	83	123	72
ne	37	48	10	17	47	28
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 6. 2
Otázka č. 19: Stalo se ti někdy, že ti někdo ubližoval?

V této otázce žáci v malotřídní škole odpověděli, že 40 (52%) respondentům se stalo, že jim někdo ubližoval a 37 (48%) respondentům nikdo neubližoval. Ve škole ve městě byl počet „ano“ vyšší a to u 48 (83%) respondentů a „ne“ u 10 (17%) respondentů.

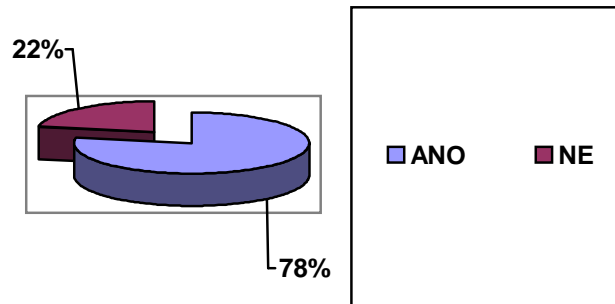
Dle celkového grafu 6. 2 se stalo, že 123 (72%) respondentům někdo ubližoval a 47 (28%) respondentům se to nestalo.

Otázka č. 20: Slyšel/a jsi někdy slovo šikana?

a) ne   b) ano

Tabulka č.20: Slyšel/a jsi někdy slovo šikana?						
Možnosti výběru	MALOTŘÍDNÍ ZŠ		ZŠ VE MĚSTĚ		CELKEM	
	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)	Absolutní četnost	Relativní četnost (v %)
ne	22	29	8	14	30	22
ano	55	71	50	86	105	78
CELKEM:	77	100	58	100	135	100

Graf 6. 3
Otázka č. 20: Slyšel/a jsi někdy slovo šikana?

Dle této otázky respondenti v malotřídní škole odpověděli, že 22 (29%) respondentů toto slovo ještě neslyšeli a 55 (71%) respondentů již toto slovo slyšelo. Ve škole ve městě 8 (14%) respondentů slovo neslyšelo a 50 (86%) slyšelo.

V celkovém grafu 6. 3 z celkového počtu respondentů tento pojem neslyšelo 30 (22%) respondentů a naopak slyšelo 105 (78%) respondentů.

4. 3 Verifikace hypotéz

Respondenti byli seznámeni s účelem dotazníkového šetření a byli ochotni na všechny otázky odpovědět.

H 1: Domnívám se, že žáci v páté třídě ZŠ tráví více času hrou na PC, než aktivitami s jinými dětmi mimo domov.

Hypotézu 1 jsem prověřila následovně: respondentů jsem se dotazovala v dotazníku otázkou č. 3: Co rád/a děláš, co tě baví, jaké máš koníčky? Dále otázkou č. 4: Navštěvuješ zájmové kroužky? Pokud kroužky navštěvuješ, tak napiš jaké? Otázkou č. 5: Hraješ

na počítači hry? Otázkou č. 6: Jak často hraješ na počítači hry? A závěrečnou otázkou č. 7: Co tě baví na počítači?

Mezi záliby, které se nejvíce objevují v páté třídě žáci udávali počítač, který uvedlo 29% respondentů, dále sport 23%, kamarádi 21%, hry 12%, hudbu 11% a domácí práce u 4% respondentů. 94% respondentů také na počítači hraje a jen 6% respondentů nehraje, těchto 6% respondentů nehraje z důvodu toho, že doma počítač nemají a s počítačem se setkají jen ve škole či u kamaráda/ky.

Dále jsem u respondentů zjišťovala, jak často u počítače tráví svůj volný čas. 50% respondentů hraje denně, 34% respondentů hraje 2x - 3x za týden. 15% respondentů hraje 1 za týden a 1% respondentů nehraje vůbec. Mezi největší záliby na počítači 52% respondentů uvedlo internet a dále jsou to hry na počítači, které uvedlo 21% respondentů. Následuje chat se 17% respondenty a učením se zabývá pouze 10% respondentů. Tato skutečnost je až na nepatrné rozdíly stejná jak v malotřídní škole, tak ve škole ve městě.

Hypotéza 2 se mi **potvrdila**.

H 2: Předpokládám, že více jak 60% dětí v páté třídě ZŠ má zkušenosti s alkoholem a s kouřením cigaret a myslím si, že alkoholické nápoje jim poprvé zprostředkovali v první řadě rodiče.

Hypotézu 2 jsem prověřila následovně: respondentů jsem se dotazovala v dotazníku otázkou č. 8: Pil/a jsi někdy alkohol? Pokud ano, tak v kolika letech? Dále otázkou č. 9: Pokud máš zkušenosti s alkoholem, jak jsi poprvé alkohol získal/a? Otázkou č. 10: Byl/a jsi již někdy opilý/á? Otázkou č. 11: Je pro tebe obtížné sehnat si alkohol? A závěrečnou otázkou č. 12: Zkoušel/a jsi někdy kouřit cigarety?

Zkušenost s alkoholem má 46% dotazovaných respondentů v páté třídě a 54% respondentů žádnou zkušenost nemá. S kouřením cigaret mají zkušenost pouze 2% respondentů a 98 % respondentů nikdy nekouřilo.

Dále jsem zjišťovala v kolika letech žáci poprvé pili alkoholické nápoje. Respondenti v malotřídní škole uvedli takto: 5 respondentů pilo alkoholické nápoje již v pěti letech, 10 respondentů v sedmi letech, 4 respondenti v devíti letech a 18 respondentů v deseti letech. U školy ve městě byl tento věk vyšší: 7 respondentů poprvé pilo alkoholické nápoje v devíti letech, 10 respondentů v desíti letech a 8 respondentů v jedenácti letech. 64% respondentů dostali poprvé alkohol od rodičů, 21% si ho vzalo samo, 10% respondentů od sourozenců a 5% respondentů alkohol dostalo od kamarádů.

Dle výzkumu bylo již také 32% respondentů opilých. Za nemožné požaduje sehnání alkoholu 31% respondentů, pro 11% respondentů je to obtížné a snadno může alkohol sehnat 23% respondentů.

Hypotéza 2 se mi **nepotvrdila**. Potvrdila se pouze v určení, že ve většině případů jsou rodiče první, kteří dítěti podají alkoholické nápoje.

H 3: Myslím si, že 30 % žáků v páté třídě neví, že mohou být na kouření a pití alkoholu závislí.

Hypotézu 3 jsem prověřila následovně: respondentů jsem se dotazovala v dotazníku otázkou č 13: Můžeš být na alkoholu a cigaretách závislý/á?

Byla jsem velmi překvapená, při zjištění, že 50% respondentů si myslí, že nemohou být na kouření a pití alkoholu závislí a 50% respondentů myslí, že mohou být závislí. V malotřídní škole je toto povědomí nižší 53% respondentů odpovědělo, že nemohou být na kouření a pití alkoholu závislí a ve škole ve městě si to myslí 45% respondentů. Touto

hypotézou jsem také zjistila, že žáci v páté řídě mají malé povědomí o závislostech a hrozbách na alkoholu a kouření cigaret.

Hypotéza 3 se mi **potvrdila**.

H 4: Myslím si, že více než 60 % žáků páté třídy ZŠ neví, že kouřit a pít alkohol se smí až od osmnácti let.

Hypotézu 4 jsem prověřila následovně: respondentů jsem se dotazovala v dotazníku otázkou č. 14: Od kolika let myslíš, že se můžeš kouřit a pít alkohol?

Zde respondenti odpověděli následovně: 3% respondentů si myslí, že kouřit a pít alkohol se smí pít od 14ti let. 6% respondentů si myslí že se smí kouřit a pít od 15ti let. 62% respondentů správně uvedlo, že kouřit a pít alkoholické nápoje se smí až od 18ti let a 29% respondentů uvedlo otázku nevím.

Hypotéza 4 se mi **nepotvrdila**, protože 62% respondentů uvedlo správnou odpověď, a to tuto: kouřit a pít alkohol se smí až od 18ti let.

H 5: Domnívám se, že více než jedna třetina všech dotazovaných žáků páté třídy v dotazníku připustí, že je možné, že by si někdy v budoucnu vzali drogu a v případě problému s drogami by se obrátili na rodiče.

Hypotézu 5 jsem prověřila následovně: respondentů jsem se dotazovala v dotazníku otázkou č. 15: Myslíš si, že je možné, že by sis někdy vzal/a drogu? Dále otázkou č. 16: Je kouření marihuany nebezpečné? Otázkou č. 17: Na koho by ses obrátil/a v případě, že by ses dostal do problému s drogami?

V malotřídní škole 92% respondentů odpovědělo, že není možné, že by si někdy v budoucnu vzali drogu. 5% respondentů odpovědělo, že je možné, že by si v budoucnu vzali drogu a 14% respondentů neví. Ve škole ve městě si 77% respondentů myslí, že by si nikdy nevezali drogu. Vzalo by si 9% respondentů a ještě neví 14% respondentů. Celkové vyšší výsledky následovně: 86% respondentů odpovědělo že by si nevezali drogu, 7% respondentů odpovědělo, že by si jí vzali a 7% respondentů neví, zda by si vzali drogu.

Prostřednictvím další otázky jsem zjišťovala, jaké mají žáci povědomí o kouření marihuany a zda je či není nebezpečná. 6% respondentů si myslí že není nebezpečná. 86% respondentů ví, že je kouření marihuany nebezpečné a tuto skutečnost neví 8% respondentů.

V další otázce jsem zjišťovala na koho by se žáci v případě problému s drogami obrátili. 68% respondentů by se obrátilo na rodiče, 5% respondentů na sourozence, 10% na kamarády, 3% na příbuzné a 1% respondentů na školu. Dále na linku důvěry by volalo 7% respondentů a na někoho jiného by se obrátilo 6% respondentů. Výsledky byly téměř stejné jak v malotřídní škole, tak i ve škole ve městě

Hypotéza 5 se mi **nepotvrdila**, potvrdila se pouze v určení, že pokud by žáci měli problém s drogami obrátili by se v první řadě na rodiče.

H 6: Domnívám se, že 70% žáků páté třídy ZŠ již slyšelo pojem šikana.
--

Hypotézu 6 jsem prověřila následovně: respondentů jsem se dotazovala v dotazníku otázkou č. 18: Jak se cítíš ve své třídě? Dále otázkou č. 19: Stalo se ti někdy, že ti někdo ubližoval? A otázkou 20: Slyšel/la jsi někdy slovo šikana?

Nejprve jsem se pokoušela zjistit jak se žáci cítí ve své třídě. Jak v malotřídní škole, tak i v ZŠ ve městě vyšly výsledky téměř stejně. 84% respondentů se cítí dobře ve své třídě, 9% respondentů se cítí špatně, nikdo neodpověděl „nevím“ a 7% respondentům je to jedno.

Další otázkou jsem mapovala, zda se žákům stalo, že jim někdo ubližoval. Z výsledků jsem byla překvapená, protože vyšly velice rozdílně jak v malotřídní škole, tak ve škole ve městě. V malotřídní škole 52% respondentů odpovědělo, že jim už někdo ubližoval a ve škole ve městě byl počet „ublížených“ vyšší a to 83% respondentů. Celkově 72% respondentům již někdo ubližoval a 28% respondentům nikdo neubližoval. O pojmu „šikana“ neslyšelo 22% respondentů a naopak slyšelo 78% respondentů.

Hypotéza 6 se mi **potvrdila**.

4. 4 Shrnutí a doporučení

Na základě výzkumného šetření jsem dospěla k závěru, že mezi sociálně patologické jevy, které se nejvíce vyskytují v malotřídní škole, bychom mohli zařadit především nebezpečí závislosti hraní na počítači a to především na internetu. V dnešní době málokdy vidíte děti hrát si venku, jezdit na kole či sáňkovat. Žáci nechodí ven, nehrají si s ostatními dětmi, ale svůj volný čas tráví hraním a aktivitami na internetu. Ztrácí pohyb, tloustnou a celkově se jejich zdravotní stav zhoršuje. Není to jen případ škol ve městě, ale téměř stejný problém se rozmáhá i na vesnicích. Velké riziko spatřuji u aktivit na internetu, žáci se registrují do různých komunikačních a seznamovacích portálů, kterým udávají svoje osobní údaje, fotografie, které mohou být velice snadno zneužité. Na chatu se mohou lehce stát někým „jiným“, vymýšlí si různé profily a identity a také se někteří nebrání schůzky s člověkem, kterého znají jen z chatu. Na internetu se rozmáhá

kyberšikana, žáci filmují svoje spolužačky, které se převlékají na hodinu TV, filmují učitele a následně videa zneužijí umístěním na stránky internetu.

Mezi další sociálně patologické jevy, které se objevují v malotřídní škole, bych řadila pití alkoholických nápojů. Dle výzkumu vyplynulo, že již žáci v sedmi letech poprvé okusí alkohol z rukou rodičů a ve většině případů nemají problém si alkohol sehnat sami. O těchto věcech mají žáci malou informovanost a o závislostech, jako takových, toho ví velice málo. Neví, že pít alkohol a kouřit je nebezpečné a škodlivé, a že se na nich právě tato závislost může vytvořit a někteří dokonce uvedli, že neví, že kouřit a pít alkoholické nápoje se smí až od 18ti let.

Dále jsem dospěla k názoru, že informovanost žáků o problematice šikany není dostatečná. Spoustu žáků uvedlo, že již v páté třídě zažilo to, že jim někdo ubližoval. Tato skutečnost je však vyšší ve škole ve městě, ale již v malotřídní škole se objevuje. Většina ústně dotazovaných také neví, na jakou instituci či zařízení by se obrátili v případě toho, kdyby jim někdo ubližoval či komu by se s tímto problémem mohli svěřit.

V další kapitole bych se jako koordinátorka preventivních programů pod občanským sdružením STŘED pokusila na jevy zjištěné ve výzkumném šetření navrhnout preventivní programy pro malotřídní školy a především pro pedagogy. Ti by tyto aktivity mohli využívat například na třídnických hodinách, či jako doplnění k výuce, nebo při zřízení peer aktivistů na škole.

5. NÁVRH PREVENTIVNÍCH AKTIVIT V MALOTŘÍDNÍ ŠKOLE

V této kapitole bych ráda představila vlastní návrh tří preventivních programů, které jsem zaměřila na jevy zjištěné ve výzkumném šetření v pátých ročnících malotřídních a ZŠ ve městě. Tyto preventivní programy používám i ke své práci koordinátorky preventivních programů v organizaci STŘED, které jsem při nástupu do práce k preventivním besedám vymyslela, ráda bych ještě podotkla, že některé úvodní „rozehřívací“ hry jsou všeobecně používané a také jsem je do programů zapojila.

Preventivní programy se mohou použít v pátém ročníku malotřídní, nebo jakékoli jiné ZŠ. Škola tyto programy může využít např. jako dlouhodobé preventivní působení na žáky s problémy, které zjistí, nebo jako prevenci před pácháním sociálně patologických jevů. Lektoři v tomto případě mohou být třídní učitelé, výchovní poradci nebo metodici prevence. Také škola může využít široké nabídky zařízení, které se touto problematikou zabývají a pozvat si lektory primární prevence přímo do školy, nebo zařízení s třídou navštívit.

5. 1 Závislosti ne!

Ve výzkumu jsem zjistila, že žáci mají problémy se závislostmi. Někteří neví, že pít alkohol, kouřit cigarety či kouřit marihuanu je nebezpečné a že si mohou na těchto věcech vypěstovat závislost. V programu, který představím, se žáci setkají se čtyřmi druhy závislostí: na počítači, alkoholu, kouření cigaret a na drogách. Prostřednictvím tohoto programu by žáci měli pochopit pojem „závislost“ a dokázat určit na čem se nejvíce závislost může vypěstovat, protože nemají problém se závislostmi, ale s chápáním této

diagnózy, tedy nemají představu, co to je, jak se to projevuje a jak to souvisí s jejich rizikových chováním.

1. Úvod

V úvodu žákům sdělím, co budeme následující dvě vyučovací hodiny dělat, že se něco nového dozvíme, naučíme a že si také zahrajeme zajímavé hry. V úvodu žáky zvedneme z lavic a usadíme je se židličkami do kroužku, který si ve třídě vytvoříme tzv. komunitní kruh. V tomto kruhu se s žáky budeme cítit lépe a otevřeněji. Hned na začátku si s žáky určíme pravidla, kterých bychom se v komunitním kruhu chtěli držet, tyto pravidla můžeme samozřejmě aplikovat i do vyučování. Po pravidlech představíme program či téma, o kterém se budeme bavit a žáků se zeptáme, zda si dovedou představit či vědí, o čem si budeme povídat. Je to forma brainstormingu, kdy žáci budou „střílet“ co je napadne, nebo co se jim při slově „závislost“ poprvé vybaví. Následně jim tento pojem vysvětlíme a po úvodu nastupuje seznamovací hra.

2. Seznamovací hra - Toaletní papír

Skupince dáme ruličku toaletního papíru s tím, že si každý musí utrhnout tolik, kolik bude po zbytek dne potřebovat. Třídě můžeme pro lepší důvěryhodnost vysvětlit, že na toaletě papír právě došel a že máme k dispozici pouze tento. Až skončí rvačka o kousky toaletního papíru, řekneme jim, že počet obdelníků, které se z něho dají utrhnout rovná se počtu vět, které nám tady o sobě musí říct. Po této seznamovací hře nastupuje první ze závislostí a to je závislost na počítači.

3. Závislost na počítači

K navození atmosféry se žáků můžeme zeptat, jak tráví svůj volný čas, zda navštěvují zájmové kroužky, nebo jaké záliby mají. Většinou se žáci sami dostanou k počítači. Jejich zálibu na počítači můžeme začít postupně rozebírat a žáků se můžeme ptát, jak často a dlouho tráví svůj čas hraním na počítači a v čem je počítač pro ně nebezpečný.

4. Závislost na alkoholu

Po závislosti na počítačích či hracích automatech přejdeme k závislosti na alkoholu. Žáků se můžeme zeptat zda se s ním někdy setkali a pokud budou žáci hodně otevření můžeme položit otázku, zda již někdy alkohol zkoušeli pít, nebo při jakých příležitostech alkohol pijí. Další otázka pro žáky může znít „Proč by děti a celkově mladší osmnácti let alkohol pít neměli?“ Dále společně s žáky vymyslíme, jaké zdravotní potíže způsobuje pití alkoholu a kdy může mít alkohol pro člověka trvalé a nezvratné následky.

Aktivita - opilý člověk: žáky rozdělíme do čtyř skupinek, mají za úkol namalovat a popsat jak vypadá opilý člověk a co se jim na něm nelíbí.

5. Hra - Vymění si místo ti

V této hře všichni sedí na svém místě a jen jedna židlička (většinou lektora) se dá stranou a lektor či pedagog si stoupne do prostřed kruhu. Řekne: „Vymění si místo ti, co se cítí ve třídě dobře“ a všichni, kteří se cítí dobře vstanou a rychle si musí vyměnit a najít nové místo. Hra se neustále opakuje, protože pokaždé pro jednoho místo není.

6. Závislost na kouření cigaret

Žáků se v úvodu této závislosti zeptáme, proč si myslí, že na kouření se může vypěstovat závislost. Dále se můžeme ptát, kdo to již zkoušel a komu to chutnalo či nechutnalo. V čem je kouření nebezpečné a jaké orgány nám může kouření trvale poškodit. Také zde musíme zdůraznit, že na kouření se může závislost vytvořit velice rychle a velice dlouho trvá odvykání, což je jasné u každé závislosti.

7. Závislost na drogách

Žákům sdělíme, že jakákoliv droga je velice nebezpečná a že i po prvním požití můžeme zemřít, protože každé tělo je jiné a reaguje jinak. Žáků se můžeme opět prostřednictvím brainstormingu, zeptat jaké drogy znají, co o nich ví a co mohou v těle poškodit. Prostřednictvím další hry si můžeme zkusit nebo naučit odmítat, když nám „kamarád“ nebo spolužák budou nějakou „drogu“ nabízet.

8. Hra - na odmítnutí

Žáky rozdělíme na čtyři skupinky a každé skupince dáme kartičku s úkolem, kartičku si musí dobře přečíst, ve skupince vysvětlit, nacvičit a po krátkém čase všem zahrát.

1. Na školním výletě si kluci od staršího kamaráda sehnali krabičku cigaret a tajně kouří. Přijde za nimi nic netušící Ondra a kluci ho přemlouvají ať si s nimi taky zapálí .... Ondra nechce a neví jak by to klukům řekl .... /jak byste Ondrovi poradili?/

2. Ondra se vymlouvá, ale kluci se mu začali smát, smějí se že je slaboch a že jedna cigareta ještě nikomu nikdy neublížila..... /jak byste zareagovali?/

3. Honzův spolužák je v poslední době hodně divný... změnil chování, s nikým se nebaví až jednou přijde za Honzem a svěří se mu, že kouří trávu a nemá peníze na její další zakoupení. Prosí Honzu aby mu půjčil peníze. Honza je strašně překvapen,ý a proto že mu na Kamilovi záleží, chtěl by Kamilovi pomoci ... /poradte Honzovi jak má Kamilovi pomoci.../

4. František jde ve škole po chodbě a potká ho o dva roky starší spolužák Jura a nabídne mu drogu, František neví jak má odmítnout....

8. Vymyslet protidrogovou reklamu

Žákům dáme za úkol vymyslet a namalovat protidrogovou reklamu. Po vytvoření nezapomeneme s žáky jejich reklamy probrat v komunitním kruhu.

9. Závěr, rozloučení a zhodnocení programu

Na závěr programu nezapomeneme s žáky celý program zhodnotit. Zeptáme se, zda to co jsme si povídali bylo srozumitelné a zda všemu rozuměli a pochopili. Můžeme jim také k tomuto programu rozdat různé informativní letáky či kartičky, co dělat když se stanu závislým.

5. 2 Jak se mám rád?

Ve výzkumném šetření jsem zjistila, že spousta dětí se necítí dobře ve své třídě, mohou pociťovat úzkost, ohrožení a proto bych doporučovala ve třídě tento preventivní program.

1. Úvod

V úvodu žákům opět sdělíme, co budeme následující dvě vyučovací hodiny dělat. Žáky opět zvedneme z lavic a usadíme je do komunitního kruhu. Zopakujeme pravidla, která jsme si v minulém programu dali a pokud žáci chtějí, můžeme pravidla doplnit či změnit. Po zopakování pravidel představíme program a žáků se zeptáme, zda si dovedou představit, co budou následující dvě vyučovací hodiny dělat. Formou brainstormingu můžeme nadhodit téma „jak se mám rád?“ a žáci budou vymýšlet, co na sobě mají rádi. Je velice důležité, aby každý z žáků o sobě dokázal říct něco pěkného, něco v čem je dobrý, nebo za co si myslí, že je důležité ho chválit. Někteří žáci tohoto vyjádření nejsou schopni, a pokud nám nic nepoví, neváháme a společně se třídou něco pěkného na tyto žáky vymyslíme.

2. Seznamovací hra - Klubíčko

V komunitním kruhu dáme jednomu žákovi klubíčko, žák si chytne konec klubka a hodí ho spolužákovi. Spolužák, který klubíčko chytil, poslouchá, protože házející spolužák jej celé třídě představuje. Po představení si zase spolužák, který byl představován, nechá konec klubíčka a hází dalšímu. Hází se tak dlouho, dokud nebudou všichni žáci součástí jedné velké třídní sítě. Po této hře necháme žáky chvíli odpočinout, nebo zařadíme nějakou hru na běhání, např. Vymění si místo ti.

3. Osobní autoportrét

Osobní autoportrét je aktivitou celkem časově náročnou a je dobré dát žákům delší čas k zamyšlení a k přípravě. Úkolem žáků je na papír A4 namalovat sebe, jak se vidím, nebo jak si myslí, že jej vidí druzí. Opět je důležité mít na aktivitu čas při rozebírání

a „hodnocení“ v komunitním kruhu. Je potřeba aby čas vyšel na každého a aby každý měl prostor představit se ostatním.

4. Závěr, rozloučení a zhodnocení programu

Na závěr programu poprosíme žáky, aby si sami dali pozitivní zpětnou vazbu, tuto vazbu mohou dát spolužákům, programu nebo sami sobě.

5. 3 Šikana a proč se člověk stává obětí?

Část výzkumného šetření jsme se věnovali pojmu šikana, 70% žáků tento pojem již slyšelo, ale pořád je tu 30% žáků, kteří pojem neslyšeli a pravděpodobně ani nevědí co znamená. V tomto preventivním programu bych se chtěla věnovat pojmu „šikana“ a především, se zaměřit na potencionální oběť, která se ve třídě může vyskytovat. S žáky je důležité mluvit o tom, jak taková oběť či agresor vypadá, jaké mohou být projevy chování. Je dobré, sdělit čeho bychom si jako spolužáci a kamarádi mohli všimnout, a především, jak takové oběti pomoci. Během programu žákům řekneme, jaké jsou možnosti boje proti šikaně, kam se mohou žáci obracet ve škole a jaké instituce a organizace jsou vytvořené pro pomoc obětem apod. Také je důležité vysvětlit, jaké jsou rozdíly mezi dětmi, které mohou plynout z nedostatku peněz na značkové oblečení či z dyslexii nebo dysgrafie.

1. Úvod

V úvodu žákům sdělíme, co budeme následující dvě vyučovací hodiny dělat. Žáky zvedneme z lavic a usadíme je do komunitního kruhu. Zopakujeme pravidla, která jsme si v minulém programu dali a pokud žáci chtějí, můžeme pravidla opět doplnit či změnit. Po zopakování pravidel představíme program a žákům sdělíme, o čem si budeme povídat. Formou brainstormingu budeme řešit pojem šikana.

2. Seznamovací hra - Koště

Žáci sedí v komunitním kruhu, jednomu odebereme židli a dáme mu do ruky koště. S koštětem si žák stoupne doprostřed a vysloví něčí jméno a koště pustí. Ten, jehož jméno řekl, musí „vystartovat“ ze židle a koště chytout. Pokud koště nechytne, musí si stoupnout do prostřed a vymyslet jméno jiného spolužáka, pokud koště chytne, jde do prostřed říkat znovu předcházející žák.

3. Co je šikana a co šikana není

Žáci mají různé představy o tom, co je šikana či není. Někteří tvrdí, že šikana je i to, když po nich maminka chce vynést koš se smetím či učitel, když žáky okřikne, aby se chovali slušně. Prostřednictvím této aktivity si ukážeme znaky, které má šikana oproti jinému chování. Žáky rozdělíme na 4 skupiny a každá skupina dostane za úkol napsat tři věci, které si myslí, že se za šikanu mohou považovat a tři věci které šikana nejsou a mohou být jiným, ne vždy správným chováním. Na tabuli lektor či pedagog napíše pojem „šikana“ a pojem „šikana není“ a vyčkáme, než skupinky svoji práci dokončí. Poté skupinky svoji práci představí a společně jejich pojmy zařadíme a určíme. Žáci by potom měli dokázat určit např. že chování šikany je dlouhodobé, ne jednorázové a že se může stupňovat.

4. Oběť a agresor

V této části programu lektori žákům vysvětlí pojem oběť a agresor. Se třídou se pokusí vymyslet znaky, které mohou mít, jak se chovají a zda jsme schopni právě oběť poznat a pomoci jí. Dále se s lektory bavíme, jaké jsou možnosti pomoci a na koho se žáci mohou obrátit. Ve škole mají možnost obrátit se na metodika prevence, či na jakéhokoliv jiného učitele, ke kterému mají důvěru. Některé školy nabízejí školního psychologa a v každé škole by měla být schránka důvěry, kam žáci mohou vhodit svůj nebo kamarádův „problém“. Pedagog či lektor, který tento program s žáky dělá, by měl mít také potřebné informace o institucích, které se touto problematikou zabývají z okolí školy nebo města. Je dobré informovat žáky o tom, že je potřebné, aby se s problémy svěřovali rodičům, kamarádům nebo škole. Že jedině takto se šikana může podchytit a agresor potrestat.

5. Závěr, rozloučení a zhodnocení programu

Na závěr programu lektori či učitelé s žáky udělají krátké zhodnocení, zpětnou vazbu k programu, jak se jim líbil, zda se něco nového dozvěděli a hlavně zda si něco z programu odnesou.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala tématem prevence sociálně patologických jevů v malotřídní škole. V teoretické části práce jsem v první kapitole vymezila základní pojmy týkající se prevence, sociálně patologických jevů, vývojem preventivních aktivit v ČR, typologii prevence a uvedla jsem některé metody sociálně patologických jevů. Ve druhé kapitole jsem se především zabývala obecnou prevencí ve škole a uvedla jsem, jak by měl vypadat minimální preventivní program a systém organizace a řízení primární prevence sociálně patologických jevů. Ve třetí kapitole jsem popisovala prevenci a způsoby prevence na malotřídní škole, charakterizovala jsem malotřídní školu a její výuku. V praktické části práce jsem problematiku prověřila více do hloubky na základě výzkumného šetření ve třech školních institucích na Třebíčsku. Stanovila jsem si cíle výzkumného šetření, hypotézy a výzkumné metody. Všechny dotazníky jsem vyhodnotila, potvrdila či vyvrátila hypotézy a výzkumné šetření shrnula.

Mezi nejčastější sociálně patologické jevy v malotřídních školách patří závislost na počítači. Žáci uzavírají prostřednictvím počítače kybernetické vztahy, bezobsahové, neupřímné, bez živé zpětné vazby a ztrácí tak přirozené a tedy i možné zdroje ochrany. K dalším sociálně patologickým jevům bychom mohli zařadit experimentování s alkoholem, cigaretami a nebezpeční šikany. Také jsem potvrdila menší informovanost o sociálně patologických jevech v malotřídní škole, než ve škole ve městě.

V poslední kapitole jsem na tyto zjištěné sociálně patologické jevy vytvořila systém preventivních programů a aktivit s doporučením, jak s těmito jevy pracovat a jak jim prostřednictvím programů primární prevence předcházet.

Závěrem bych chtěla říci, že malotřídní školy mají celkem dobré možnosti a podmínky pro fungování žáků a velký zájem se sociálně patologickým jevy pracovat a likvidovat je, záleží, už jen na možnostech každého žáka a pedagoga, jak moc budou chtít se této problematice věnovat.

Resumé

V teoretické části práce jsem v první kapitole vymezila základní pojmy týkající se prevence, sociálně patologických jevů, vývojem preventivních aktivit v ČR, typologii prevence a uvedla jsem některé metody sociálně patologických jevů. Ve druhé kapitole jsem popisovala obecnou prevenci ve škole, uvedla jsem, jak by měl vypadat minimální preventivní program a systém organizace a řízení primární prevence sociálně patologických jevů. Ve třetí kapitole jsem popisovala prevenci a způsoby prevence v malotřídní škole, charakterizovala jsem malotřídní školu a její výuku.

V praktické části práce jsem problematiku prověřila více do hloubky na základě výzkumného šetření. V poslední kapitole tj. v páté, jsem na zjištěné sociálně patologické jevy vytvořila systém preventivních programů a aktivit s doporučením, jak se sociálně patologickými jevy pracovat a jak jim prostřednictvím programů primární prevence předcházet.

Anotace

V bakalářské práci jsem se zabývala tématem prevence sociálně patologických jevů v malotřídní škole. Zjišťovala jsem, jaké sociálně patologické jevy se v malotřídní škole nejvíce vyskytují a toto zjištění, jsem porovnávala se ZŠ ve městě. Součástí práce je také návrh preventivních aktivit, které se mohou uplatnit v malotřídní škole.

Klíčová slova

Malotřídní škola, základní škola, vesnice, učitel, metodik prevence, sociálně patologické jevy, závislost, prevence, alkohol, drogy, počítač.

Annotation

In my bachelor work I addressed the topic of socially pathological phenomena prevention in the small school. I examined which from the social pathologies in the small school are the most represented and I have compared this ascertainment with the elementary school in the city. Part of this work is also a proposal for preventive activities, which can be applied in small schools.

Keywords

Small school, elementary school, village, teacher, methodist of prevention, socio-pathological phenomena, dependence, prevention, alcohol, drugs, computer.

Seznam použité literatury

1. BEDNÁŘOVÁ, Z. *Sociální prevence a služby sociální intervence*. In Sociální politika, 1998.
2. BŘEZINOVÁ, L. *Příručka pro metodiky prevence*. Brno: 2007.
3. JILČÍK, T. a kol. *Sociální patologie, Úvod do studia*. Brno: IMS, 2005.
4. KALINA, K. a kol. *Drogy a drogové závislosti - mezioborový přístup 2*. Úřad vlády ČR: 2003. ISBN 80 - 86734 - 05 - 6.
5. Kolektiv autorů, *Vybrané termíny primární prevence*. MŠMT: 2007.
6. NEŠPOR, K. *Jak přestat brát (drogy). Svépomocná příručka*. Sdružení FIT IN – Rodiče proti drogám pro Ministerstvo zdravotnictví ČR. Praha: 2004.
7. NOVÁKOVÁ, J. *Diplomová práce: Malotřídní škola v obci, obec v malotřídní škole*. Brno: MU Pedagogická fakulta. 2005.
8. NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-405-2.
9. MŠMT. Metodický pokyn k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Praha: 2007. Č. j.: 20 006/2007-51.
10. MŠMT. Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení.
11. PAVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80 -7178-295-5.
12. POKORNÝ, V. a kol. *Prevence sociálně patologických jevů*. Brno: 2001.
13. SCIGIEL, M. *Cestička do školy*. Jaroměřice n. R.: Městské kulturní středisko v Jaroměřicích nad Rokytnou, 2008.
14. Vratislav, P a kol. *Patologické závislosti*. Brno: Prevence SPJ, 2000.
15. <http://www.msmt.cz/socialni-programy/strategie-prevence-socialne-patologickych-jevu-u-deti-a> [26. 8. 2008]
16. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/prevence-ptj-dne-7.-10.-2008>, [15. 7. 2003]

17. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolni-preventivni-program-pro-ms-zs-skolska-zarizeni>, [26. 10. 2006]

Seznam příloh

Příloha č. 1

Vzor anonymního dotazníku pro 5. třídu ZŠ

- 10. Byl/a jsi již někdy opilý/á?** a) ne b) ano
- 11. Je pro tebe obtížné sehnat si alkohol?**
a) nemožné b) obtížné c) snadné d) nevím
- 12. Zkoušel/la jsi někdy kouřit cigarety?** a) ano b) ne
- 13. Můžeš být na alkoholu a cigaretách závislý/a?** a) ne b) ano
- 14. Od kolika let myslíš, že se může kouřit a pít alkohol?**
a) od 14 let b) od 15 let c) od 18 let d) nevím
- 15. Myslíš si, že je možné, že by sis někdy vzal/a drogu?**
a) ne b) ano c) nevím
- 16. Je kouření marihuany nebezpečné?**
a) ano b) ne c) nevím
- 17. Na koho by ses obrátil/a v případě, že by ses dostal/a do problémů s drogami?**
a) na rodiče b) na sourozenec c) na kamaráda/ku d) na příbuzného
e) na školu f) na linku důvěry g) na někoho jiného
- 18. Jak se cítíš ve své třídě?**
a) dobře b) špatně c) nevím d) je mi to jedno
- 19. Stalo se ti někdy, že ti někdo ubližoval?** a) ano b) ne
- 20. Slyšel/la jsi někdy slovo ŠIKANA?** a) ne b) ano